

Suriye 2010

Resmi Adı	Suriye Arap Cumhuriyeti
Başkent	Şam
Yüzölçümü	185.180 km ²
Nüfus	20.411.000
GSYH	59,6 milyar dolar
Hükümet Biçimi	Cumhuriyet/Tek parti sistemi
Devlet Başkanı	Beşşar Esad (2000-)
Dışişleri Bakanı	Velid Muallim
Türkiye Büyükelçisi	Nidal Kabalan
Askeri Harcamalar	1,4 milyar dolar
Asker Sayısı	400.600

Etnik Yapı

Arap	% 90
Diğer	% 10 (Kürt, Ermeni, Diğer)

Dini Yapı

Sünni Müslüman	% 75
Nusayri Müslüman	% 6
Hıristiyan	% 15
Diğer	% 10 (Kürt, Ermeni, Diğer)

Petrol Üretimi	400.400 varil/gün
Petrol Tüketimi	252.000 varil/gün
İhracat	12,8 milyar dolar
İthalat	13,5 milyar dolar

Suriye 2010

Mustafa Yetim

[Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

2010 yılı içerisinde Suriye’de önemli olaylar meydana gelmiştir. Mayıs ayında Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev’in Şam’a gerçekleştirdiği ziyaret, ABD Başkan’ı Barak Obama’nın Şam ile ilişkileri düzeltmek ve bu ülkeyi İran-Hizbullah ekseninden ayırmak amacı ile bu ülkeye Robert Ford’u Büyükelçi olarak atayacağını açıklaması bu gelişmelerin başında gelmektedir. Suriye-İsrail arabuluculuk görüşmelerinin bu dönemde önemli ölçüde geçerliliğini yitirdiğini görmekteyiz. Her ne kadar ABD ve Fransa bu çerçevede bazı önemli adımlar atmaya çalışsa da, Suriye tarafı her fırsatta Türkiye’nin bu sorunda arabulucu rolü oynamasını beklemiştir. İsrail ile 31 Mayıs’taki Gemi Krizi’nden sonra ilişkileri gerilen Türkiye ise, bu sorunda yapıcı bir rol oynayabileceğini vurgulasa da, İsrail tarafı Türkiye’nin artık süreçteki “güven” ve “tarafsızlık” unsurunu yitirdiğini ileri sürerek, Türkiye’nin muhtemel rolüne karşı çıkmıştır. Bu dönemde Suriye’nin uluslararası izolasyonu kırmak amacı ile yürüttüğü çabaların artarak devam ettiğini görmekteyiz. Bu çerçevede Latin Amerika ülkelerine Suriye tarihinde ilk defa resmi ziyaret düzenleyen Suriye Devlet Başkan’ı Beşar Esad, bu ülkeler ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, AB ile de ekonomik ilişkileri geliştirmek isteyen Şam yönetimi, önemli ekonomik reformlar gerçekleştirerek ekonomisinin dışa açılmasını sağlamaya çalışmıştır. Bunun yanında bölge devletleri ve özellikle Lübnan ve Suudi Arabistan ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini düzelterek Esad yönetimi bölgede yapıcı bir rol üstlenmeye çalışmaktadır. 2005 yılındaki Refik Hariri suikastından beri Lübnan ile ilişkileri bozuk olan Şam yönetimi, Lübnan Başbakanı Saad Hariri’nin Suriye’ye yaklaşmaya çalışmasını olumlu karşılamıştır. Diğer taraftan bu dönemde de her ne kadar İran ile Suriye arasındaki ilişkiler müttefiklik şeklinde devam etse de bölgesel konular da iki ülke arasında önemli farklılaşmaların yaşandığı görülmektedir. Dış gelişmelerin yanı sıra, 2010 yılında Suriye iç siyasetinde devletin laik karakterini tartışmaya açan Niqab çekişmesi hakim olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gemi Krizi | Arabuluculuk | Latin Amerika | ABD | Rusya

Syria 2010

Abstract

Many important developments occurred during 2010 in Syria has effected Damascus' foreign and domestic policy. In this year, Russian President Dmitry Medvedev paid a three-day visit to Syria, USA President Barack Hussein Obama appointed experienced diplomat Robert Ford as a new ambassador with the aim of repairing relations with Syria. During this period, the meetings between Syria and Israeli which Turkey has mediated have lost its credibility and concerns related to regional peace and stability has intensified. Therefore, USA and France have strived for revival of the talks. However, Syria has always emphasized that Turkey would be only actor to play a mediator role on conflicts between itself and Israel. Yet, since relations between Turkey and Syria have deteriorated after Flotilla Crisis, it is hardly possible for Turkey to play such a role. Still, Turkey has often stressed its desire to resume its mediation role between Syria and Israeli. On the other hand, Israeli oppose Turkey's possible role on this conflict, assuming that Turkey has lost its "credibility" and "neutrality" in recent times. In this period, Syrian President Bashar Assad has shown great effort to break international isolation on Assad regime. In his search for greater international recognition, Assad paid a ten-day visit to Latin American Countries including respectively Venezuela, Cuba, Brazil, and Argentine to boost economic and political cooperation between Damascus and these countries. Moreover, Syrian regime has carried out significance reforms to open its economy to foreign investment, thus aiming to improve its relations with EU countries. Assad government has also tried to play constructive role in Middle East by improving its relations with Saudi Arabia and Lebanon. During this period, it is also obvious that Syria no longer shares the policies of Iran on regional problems such as Iraq, Lebanon and Palestine.

Keywords: Flotilla Crisis | Mediation | Latin America | USA | Russia

İsrail-Suriye Arasındaki Barış Görüşmeleri: Türkiye'nin Arabuluculuk Rolü

Daha önceki yıllarda olduğu gibi 2010 yılında da Suriye ile Türkiye arasında siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler gelişmeye devam etmiştir. Bu yılda, iki ülke arasında gelişen ve çeşitlenen söz konusu ilişkilerin bölge ülkelerine model olabilecek bir düzeye ulaştığı söylenebilir. 2010 yılında, Şam'ın Ankara ile ilişkilerini geliştirmek istemesinde öne çıkan faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz: 2005 yılından itibaren AB ile müzakere sürecinde olan Türkiye'nin istikrarlı ve gelişen bir ekonomik yapısının bulunması; Ankara'nın, Suriye'nin uluslararası toplumla bütünleşme çabalarına destek vermesi ve Suriye'nin İsrail ile arasındaki sorunların çözümünde Türkiye'nin önemli bir rol almasıdır. Türkiye'nin Şam ile ilişkilerini geliştirmesindeki temel faktör ise, AKP'nin iktidara gelmesi ile dış politikada etkili olan, Ortadoğu bölgesinde istikrarın ve ekonomik birleşmenin oluşturulması hedefidir.

Bu çerçevede, Türkiye Suriye'yi bölgeye açılan önemli bir siyasi ve ekonomik kapı olarak değerlendirmektedir. Bu nedenlerle, iki taraf ekonomik ve siyasi ilişkilerini önemli bir seviyeye ulaştırmayı düşünürken, Suriye'nin, Batı tarafından izole edilmeye çalışılan İran ve Ortadoğu'da Batı ve İsrail karşıtı olarak bilinen Hamas ve Hizbullah gibi İslami hareketlerle siyasi ve askeri ilişkilerini devam ettirmesi, Türkiye'yi zaman zaman Batı karşısında zor durumda bırakmaktadır. Batı tarafından yapı-

lan söz konusu eleştiri ve tepkilere rağmen, bu yıl içinde de Türkiye'nin, 2009 yılında etkinlik kazanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSİK) çerçevesinde Suriye ile Ortak Bakanlar Kurulu toplantısı düzenleyerek ve Şam'a önemli ziyaretler gerçekleştirerek ekonomi, güvenlik, savunma, kültürel ve siyasi alanlarda işbirliği alanlarını geliştirdiğini görmekteyiz.

Son dönemde Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri geliştirmesi, Suriye ve İsrail arasında arabulucu olarak yer almasını sağlamıştır. Suriye ve İsrail arasında, İsrail'in 1967 savaşı sırasında Suriye'ye ait olan Golan Tepelerini işgal etmesi sonucu ortaya çıkan ve bugüne kadar çözüme kavuşturulamayan sorunun çözümü için, Türkiye özellikle 2008 yılında iki ülke arasında yoğun bir diplomatik çaba göstermiştir.¹ Bu sorunun çözümünde Ankara'nın rol oynayabilmesini sağlayan temel etken, sorunlu taraflar arasında yürüttüğü diğer arabulucu ya da kolaylaştırıcı rollerde olduğu gibi, bu sorunda da iki taraf açısından güvenilir bir ortak olarak görülmesidir.² Fakat 27 Aralık 2008 tarihinde İsrail'in Gazze bölgesine saldırı düzenlemesi ve bu saldırının 22 Aralık 2008 tarihinde İsrail Başbakanı Ehud Olmert'in gerçekleştirdiği Ankara ziyaretinden kısa bir süre sonra düzenlenmesi, Suriye ve Türkiye'nin barış görüşmelerini askıya almasına yol açmıştır.³ Bu olay sonrasında zaman zaman İsrail, Ankara ve Şam tarafından barış görüşmelerinin tekrar başlaması yönünde mesajlar gelmiştir.

9 Mart'ta Suudi Arabistan'a resmi bir ziyaret düzenleyen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Suriye'nin, Ankara'dan tekrar İsrail ile arasında arabulucu rolü gerçekleştirmesini istediğini ve İsrail'in de bu doğrultuda ilerlediğini belirterek, Türkiye'nin bir kez daha iki ülke arasında yapıcı rol oynayabileceğini vurgulamıştır.⁴ 7 Mayıs'ta Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı Ankara'da ağırlayan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise, Türkiye'nin bölgesel refah ve istikrara katkı sağlamak amacı ile barış süreçlerine her zaman destek verebileceğini fakat İsrail'in bu şekilde bir barışa hazır olmadığını vurgulamıştır. Esad ise, İsrail ile barış görüşmeleri için çaba göstereceğini belirterek bölgedeki her türlü savaş riskine karşı mücadele edeceklerini vurgulamıştır.⁵ Ayrıca, 16 Temmuz'da Türk gazetecileri Şam'daki sarayında ağırlayan Esad, "Türkiye'den daha iyi bir arabulucu olamaz" diyerek bu sorunda Türkiye'nin rolünün bir tek İsrail tarafından istenmediğini belirtmiştir.⁶ Şam ve Ankara'nın barış yönündeki bu mesajlarına rağmen İsrail, Türkiye'nin sorunda arabulucu rol olarak yer almasını reddetmiştir.⁷

Bu gelişmeler yaşanırken, İsrail'in 31 Mayıs'ta Gazze'ye yardım taşıyan ve 32 ülkeden yaklaşık 600 kişiden oluşan sivil gemilere göster-

miş olduğu saldırgan tavır ve 9 Türk'ün gemi baskınında öldürülmesi, Ankara ve Tel-Aviv ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir.⁸ Böylelikle, Türkiye'nin Suriye ve İsrail arasında arabulucu olarak yer alması daha imkânsız bir hale dönüşmüştür. Bu olay sonrasında Türkiye'de İsrail'e karşı yoğun bir tepki gösterilirken, Şam'da da Suriyeliler, İsrail'in yardım gemilerine düzenlediği saldırıyı protesto etmek için önemli gösteriler düzenlemiştir.⁹ Gemi saldırısı sonrasında Esad, Türkiye'nin İsrail ile ikili ilişkilerin tekrar düzeltilmesi amacıyla tazminat ve özür talep etmesini haklı görmüştür. Türkiye'nin bu sorunda bir sorumluluğunun bulunmadığını belirten Esad, Türkiye'nin sorunu ele alış biçimini desteklediğini ifade etmiştir.¹⁰

Türkiye'nin iki ülke arasındaki arabuluculuğunun imkânsız olması ile birlikte ABD ve Fransa'nın bu görüşmeleri canlandırmak amacıyla bazı diplomatik çabalar gösterdiğini görmekteyiz. Bu amaç ile ABD, Ortadoğu Özel Temsilcisi George Mitchell'i, Fransa ise Jean-Claude Cousseran'ı İsrail-Suriye arasındaki diplomatik tıkanıklığı açmak amacı ile görevlendirmiştir. Suriye, Fransa'nın ve ABD'nin İsrail ile aralarında arabulucu olarak yer almaya çalışmaları memnuniyetle karşılayarak, Arap tarafının gerçekten barış istediğini fakat İsrail'in tam tersi bir istikamette ilerlediğini belirtmiştir.¹¹ 16 Eylül'de Esad'ı ziyaret eden, Mitchell, İsrail ve Suriye arasındaki sorunların diplomatik çözümü amacı ile Suriye'de önemli temaslar gerçekleştirmiştir. Mitchell, ABD yönetiminin bu sorunu çözmek için kararlı olduğunu ve İsrail-Filistin barış görüşmelerinin, İsrail-Suriye arasındaki barış görüşmeleri ile çatışmayacağını belirtmiştir.¹² ABD ve Fransa'nın bu katkılarına rağmen, Suriye tarafı her fırsatta Türkiye'nin sorunda arabulucu olarak devam etmesi gerektiğini ve Paris destekli yürütülen girişimlerin, sadece Türkiye'nin bu sorundaki rolüne katkı sağlayabileceğini vurgulamıştır.¹³

Türkiye-Suriye İlişkileri: Model Ortaklığa Doğru

Türkiye'nin, İsrail ve Suriye arasında geçmişte oynadığı yapıcı rolün yanı sıra, Suriye ve Suudi Arabistan¹⁴ ve Suriye ile Irak arasında da bazı kolaylaştırıcı roller de bulunduğu bilinmektedir. Ankara'nın gerçekleştirdiği söz konusu inisiyatiflerin katkısı ile Şam ile oluşan güven ortamı, iki ülkenin bölgeye ilişkin politikalarını ortak bir zeminde oluşturmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun en açık örneğini, Şam'ın İran ve nükleer enerji konusunda, Ankara ile paralel bir tavır sergilemeye çalışmasında görebiliriz. Her ülkenin nükleer enerji elde etme hakkı olduğunu fakat bölgede hiçbir ülkenin nükleer silah elde etmesini istemediğini belirten Türkiye,

bu politikası ile Suriye'den de destek görmektedir.¹⁵ Benzer bir yaklaşım birliğinin, Irak konusunda da olduğu fark edilmektedir. Son dönemde, İran ile Irak konusunda ayrılan Suriye, bu ülkede istikrarın hakim olması gerektiğini vurgulayarak Türkiye ile aynı anlayışı sergilemektedir.

Türkiye ve Suriye arasında beliren tutum ortaklığının etkisi ile Suriye ve Türkiye arasında güvenlik işbirliğinin de arttığı görülmektedir. Öyle ki, 1990'larda PKK sorununu, Türkiye'den su kaynaklarının kullanımı konusunda taviz koparmak amacı ile kullanan Suriye, günümüzde Türkiye'nin bu sorunu çözebilmesi amacı ile gerekirse Suriyeli PKK'lılara genel af çıkarabileceğini ve bu teröristleri ülkesine kabul edebileceğini belirtmiştir. 11 Ekim'de tarihinde, Erdoğan'ın Suriye ziyareti sırasında, Halk Sarayı'nda gazetecilere bu konu ile ilgili demeç veren Esad, PKK'nın silah bırakarak Türkiye'de siyasi bir aktör olarak dönüşmesine olumlu yaklaştıklarını, Türkiye'nin bu sorunun çözümü için gerekli adımları atması durumunda, Suriye'nin de Suriyeli 1500 PKK'lıyı topraklarına kabul edebileceğini belirtmiştir.¹⁶

Erdoğan ise, Suriye ile teröre ortak çözüm aradıklarını belirterek, iki ülke İçişleri Bakanları, İstihbarat teşkilatları ve Müsteşarlarının, PKK sorununu minimize edebilmek amacı ile yoğun bir şekilde işbirliği içinde olduklarını belirtmiştir.¹⁷ Suriye Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim ile Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun da katıldığı ikili görüşmelerde, taraflar Ortadoğu bölgesinde istikrar ve barış ortamını zedeleyebilecek, PKK'nın faaliyetlerini de içeren, hareketleri desteklememe kararı almıştır.¹⁸ Ayrıca, 28 Aralık'ta Şam'a üç günlük ziyaret düzenleyen Genel Kurmay Başkan Vekili Aslan Güner, Esad ile görüşerek iki ordu arasında işbirliğini geliştirme yollarını aramıştır. Bu ziyarette, taraflar birbirine dost olan iki ülke silahlı kuvvetleri arasında ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesinin bölge için stratejik bir önemi olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanında, geçmişte gerçekleştirilen ortak askeri tatbikatın, bölgesel sorunların çözümü amacı ile ortak bir duruşa dönüşme ihtimali tartışılmıştır.¹⁹

Askeri ve güvenlik alanında gelişen ilişkilerin yanı sıra, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de gelişme göstermiştir. 2009 yılında yaklaşık 1750 milyon dolar olan dış ticaret 2010 yılında 2500 milyona ulaşmıştır. Her ne kadar bu gelişme, Suriye'nin Türkiye ile olan dış ticaretinde açık vermesine yol açsa da²⁰ Türkiye'nin gelişen ve rekabetçi ekonomik yapısından faydalanmak isteyen Suriye, bu durumdan fazla rahatsız olmamaktadır. Türkiye ise, uzun zamandır yok saydığı Suriye'yi, şimdi bölgeye açılan güvenli bir kapı olarak değerlendirmekte ve bu ülke ile ekonomik bütünleşmesini hızlandırmaktadır.²¹ Bunun yanında, Türkiye Suriye'ye ek

olarak, Ürdün ve Lübnan ile de vizelerin kaldırılması ve serbest ticaret anlaşmalarının imzalanması yönünde adımlar atarak, bu dört ülke arasında ekonomik gelişmeyi mümkün kılacak bir “Ortadoğu Birliği”ni oluşturmayı amaçlamaktadır.²² Bu amaca yönelik olarak Şam ve Ankara, Erdoğan ile Suriye Başbakanı Muhammed Naci el-Itri’nin Başkanlık yaptığı Başbakanlık düzeyinde gerçekleştirilen YDSİK toplantılarının ikincisini, iki ülkeden 13’er bakanın katılımı ile 20-21 Aralık’ta Ankara’da gerçekleştirmiştir. Bu toplantı ile iki ülke temsilcileri ikili ve bölgesel hemen her konu ile ilgili görüşme imkânı bulmuştur.²³

Misafirlerini “evinize hoş geldiniz” diyerek ağırlayan Davutoğlu, “Türkiye ve Suriye arasında başlatılan işbirliğinin bölge için bir model olduğunu ve bu modelin başarılı olması durumunda, diğer bölge ülkelerinin bu deneyimi takip edeceğini” vurgulamıştır. Esad ise, Türkiye’nin son üç yıldır kargaşanın hakim olduğu Ortadoğu bölgesinde oynadığı yapıcı rolün önemine dikkat çekmiştir.²⁴ Suriye ve Türkiye’nin aralarındaki anlaşmaların kapsadığı alanların tümünde büyük ve geniş bir ilerleme kaydettiklerine değinen Erdoğan, Asi Nehri üzerine kurulması planlanan Dostluk Barajı ve Türkiye’nin Suriye’ye gönderdiği su ve elektrik miktarını artırma konuları üzerinde çalışmak için ortak bir teknik komite kurulduğuna işaret etti. Ayrıca, Erdoğan yılın ilk 10 ayında Suriye’yi ziyaret eden Türk vatandaşların 1,5 milyonu ve Türkiye’yi ziyaret eden Suriyeli vatandaşların yaklaşık bir milyonu bulunduğunu belirterek, turizmde görülen canlanmaya da dikkat çekmiştir.²⁵ Açılış konuşmasında gazetecilere hitap eden Itri, “Artık tren yola çıktı ve bu tren hiçbir durakta durmayacaktır. Bir araya geleceğiz, bir takım yasal düzenlemeler ve önceden alınmış kararlardan doğan sorunları görüşeceğiz” diyerek YDSİK mekanizması ile Türkiye ve Suriye ekonomilerinin rekabetten birbirlerini tamamlama düzeyine geçtiğini vurgulamıştır.²⁶

İlk toplantısını Aralık 2009’da gerçekleştiren söz konusu Konsey’in ikinci toplantısında, ilk toplantıda imzalanan 51 anlaşma ile ilgili ne gibi ilerlemeleri kaydedildiği incelenmiştir. Ayrıca, bu toplantılar sırasında terörizme karşı mücadele ile ilgili önemli anlaşmalar imzalanmıştır. 11 ek anlaşmanın daha imzalandığı bu görüşmelerde, doğalgaz borularının birleştirilmesi, güvenlik işbirliğinin geliştirilmesi, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, mayınlı tarlaların temizlenmesi ve bu alanların tarıma açılması gibi konular görüşülmüştür.²⁷ Ayrıca, bu toplantılarda alınan vize muafiyeti gibi kararların da katkısı ile Suriye ve Türkiye sınırlarındaki şehirler arasında ekonomik ve kültürel anlamda etkileşimin yoğunlaştığı görülmektedir. Mardin Valisi Hasan Duruer, Türkiye ve Suriye arasındaki

sınırların yapay olduğuna dikkat çekerek, geçmişte siyasi nedenlerle iki ülkenin ticari imkânları kullanmadığı fakat günümüzde artık Suriye ile serbest ticaretin kurulması önünde hiçbir engel kalmadığını belirtmiştir. Türkiye'nin başlatmış olduğu 25 Milyon Türk Lirası programı kapsamında, Suriye'ye sınır azgelmiş Şanlıurfa, Mardin, Kilis, Gaziantep ve Hatay gibi iller Suriye ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.²⁸

Bu gelişmelerin etkisi ile Anadolujet Firması, Ankara ve Şam arasında ilk direkt seferini 27 Şubat'ta başlatmış ve haftada üç defa bu uçuşları gerçekleştireceğini açıklamıştır.²⁹ İki ülke arasında gelişen ilişkilerden yararlanmak isteyen diğer önemli bir kurum ise İş Bankası olmuştur. Bu banka, 2009'da Suriye'de yürürlüğe giren bir yasanın da teşviki ile 2010 yılı bitmeden Suriye'de bir şube açacağını ilan etmiştir.³⁰ Ayrıca, 4 Ekim'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Türkiye-Suriye ortak petrol arama şirketinin kurulduğunu ve Suriye'de yedi petrol sahada arama yapılacağını duyurmuştur. Arap doğalgazının Suriye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılacak olan projeye ilişkin Türkiye tarafının 1200 kilometrelik kısmı tamamlanmak üzere olduğunu belirten Yıldız, Suriye tarafında ise ihale ve inşaat çalışmalarının devam ettiğini belirtti.³¹

Doğalgaz işbirliğine ek olarak, iki ülke şirket ve kurumları arasında güneş enerjisi ve yenilenebilir diğer enerji kaynakları ile ilgili bazı çalışmalar yürütülmektedir.³² Her alanda gelişen ilişkiler neticesinde, iki ülke arasında bir zamanlar sert tartışmalara yol açan su sorunu ve Hatay sorununun gündemden düşmeye başladığı görülmektedir. Suriye'nin bu konudaki hassasiyetlerini daha çok dikkate alan Türkiye, Şam'ı bu anlamda eksik bırakmamak amacı ile Suriye yönetimi ile çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir.³³ Sonuç olarak, iki ülke arasında yoğunlaşan ilişkiler Ankara ve Şam'ın birbirini "Stratejik Ortak" olarak değerlendirmesini sağlamış ve bu durum üniversiteler arasındaki işbirliğinin gelişmesini sağlamıştır.³⁴

ABD ve AB ile İlişkiler: Sorunlu Yakınlaşma

2010 yılında, Suriye'nin AB ile ilişkileri düzelme yönünde ilerlerken, ABD ile ilişkilerinde bazı iniş ve çıkışların yaşandığı görülmektedir. ABD Başkanı George W. Bush döneminde Ortadoğu'ya yönelik izlenen sert güce dayalı dış politika anlayışı, bölgedeki ABD algısını kötü bir şekilde etkilemişti. Ocak 2009'da iktidara gelerek uluslararası toplumda oluşan kötü ABD imajını düzeltme konusunda istekli görünen Hüseyin Barak Obama, bu çerçevedeki en önemli başlangıcı Haziran 2009'da Kahire'den

İslam dünyasına seslenerek gerçekleştirmiştir. Obama'nın İslam dünyasına yönelik ılımlı mesajları tüm İslam dünyasında olduğu gibi Suriye'de de memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat başlangıçta oluşan bu iyimser havanın, zamanla yerini kötümserliğe bıraktığı söylenebilir. İktidara geldikten sonra, genelde Ortadoğu politikası ve özelde Suriye ile ilgili konularda önemli açılımlar yapamayan Obama, Bush dönemi politikalarını devam ettirir bir görüntü oluşturmuştur.³⁵

Bu nedenle, bölgedeki çoğu analist, Obama'nın "Bush'un sevimli" hali olduğunu belirterek, Obama döneminde söylem bazında yapılan değişikliklerin somut politikalara dönüşmemesinden şikâyet etmişlerdir. Bazı köşe yazarları, Obama'nın çevresinde bulunan ve Suriye'nin uluslararası toplumdaki izole edilmesini savunan Bush dönemindeki şahin yöneticilerin, Obama'nın hareket alanını sınırladığını düşünmektedirler.³⁶ Bu olumsuz görüşlere rağmen Obama döneminde Ortadoğu bölgesine ve Suriye'ye ilişkin politikalarda bazı söylem değişikliklerinin olduğu görülmektedir. İktidara geldikten sonra güce dayalı dış politika söylemi yerine, diyalog ve diplomasi vurgusunu benimseyen Obama, bu çerçevede Bush'un "haydut devlet" olarak nitelendirdiği Suriye, İran ve Kuzey Kore gibi ülkelere olumlu mesajlar göndermiştir.

Bu mesajları somut politikalara dönüştürmek amacıyla ABD'nin üst düzey yetkilileri Şam'a önemli ziyaretler düzenlemiş ve taraflar bölgesel sorunları değerlendirmişlerdir. Mart 2010'da, sırası ile ABD Ortadoğu Özel Temsilcisi George Mitchell'in Asistanı Frederick Hoff, Yakın Doğu İşleri Sekreteri Asistanı Jeffrey Feltman ve Ulusal Güvenlik Konseyi Ortadoğu Sorumlusu Daniel Shapiro, Şam'a resmi ziyaret gerçekleştirerek Suriye'nin bölge barışının sağlanması konusunda oynayabileceği liderlik konusu tartışılmıştır. Bölgesel öneminin ABD tarafından fark edildiğini düşünen Suriye ise, gerçekleştirilen bu ziyaretlerden memnun kalmıştır.³⁷ 10 Haziran'da Demokrat Senator Arlen Specter de Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştirerek Esad ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve İsrail-Filistin ile İsrail-Suriye arasındaki sorunların çözülmesine yönelik görüşmeler gerçekleştirmiştir.³⁸

ABD'nin Suriye ile ilişkilerini geliştirmek istemesinin neticesinde, Obama 16 Şubat'ta Washington'un önemli diplomatlarından Robert Ford'u Şam'a yeni büyükelçi olarak atayacağını açıklamıştır. Bilindiği gibi ABD, Şam'daki büyükelçisini, 2005 yılında Lübnan Eski Başbakanı Refik Hariri'ye yapılan suikastın arkasında Şam yönetiminin olduğunu düşündüğü için geri çekmişti. Obama'nın büyükelçi ataması, ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşlerden Sorumlu Müsteşarı William Burns'ün 17

Şubat'ta Şam'a ziyaret düzenlediği esnada gerçekleştiği için, Suriye tarafında ayrıca bir memnuniyetle karşılanmıştır. Bu ziyaret süresince Burns, Suriye Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim ile görüşmüştür. Şam ziyaretinde Burns'e eşlik eden ABD Terörle Mücadele Koordinatörü Daniel Benjamin de 18 Şubat'ta Suriyeli yetkililerle bir araya gelmiştir. Bu ziyaretler sonrasında taraflar görüşmelerin verimli geçtiğini ve iki ülkenin bölgesel istikrarın sağlanması amacıyla hangi alanlarda işbirliği yapabileceklerini belirlediklerini ifade etmişlerdir.³⁹ 20 Şubat'ta ABD diyalog yönünde bir önemli adım daha atarak Suriye'ye giden turistleri, bu ülkeye gitmemeleri yönünde uyarın tavsiye kararını kaldırmıştır.⁴⁰ Bunun yanında ABD'li yöneticiler 2 Nisan'da, Şubat 2010 tarihinde iki ülke arasında gerginliğe yol açan, ABD'nin güvenlik gerekçesi ile Suriye'yi de içeren 14 ülkenin vatandaşını havaalanlarında titizlikle arama uygulamasının etkisiz ve gereksiz olduğunu belirtmiştir.⁴¹ Suriye ise, 2 Eylül'de ABD'nin Filistin ve İsrail arasında başlattığı barış görüşmelerine yönelik sessizliğini koruyarak Washington'un Ortadoğu barışını sağlamaya yönelik çabalarına karşı çıkmamıştır.⁴² Ayrıca, Şam yönetimi, İsrail ile arasındaki sorunların çözümü için ABD'nin yapacağı katkıları önemli gördüğünü defalarca ifade etmiştir.⁴³

Bu olumlu gelişmelere rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler bazı konular nedeniyle zaman zaman gerilmiştir. Bunların en başında gelen konu ise Suriye'nin Hizbullah'a silah yardımı yaptığının iddia edilmesidir. Bu iddia, 12 Nisan'da İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'in Suriye'nin Hizbullah'a silah verdiğini belirtmesi ile başlamıştır. 14 Nisan'da açıklama yapan Beyaz Saray Sözcüsü Robert Gibbs, ABD olarak Suriye'nin Lübnan'daki guruplara silah sağladığını iddia eden raporlardan endişe duyduklarını ve bu kaygıların Suriye ve Lübnan'a iletildiğini belirtmiştir.⁴⁴ Şam tarafından Lübnan'daki İslamcı örgüt Hizbullah'ın silahlandırıldığı iddiaları üzerine, Washington'daki Suriye misyon şefi vekili Zahir Cebbar Beyaz Saray'a çağrılarak Suriye yönetimi kınanmıştır.⁴⁵ Bu iddialar üzerine en sert tepki ABD Dışişleri Bakanlığı Yakın Doğu İşlerinden sorumlu Bakan Yardımcısı Jeffrey Feltman'dan gelmiştir. İddiaların doğru olması durumunda bu olayın Suriye'ye yansımalarının ciddi olacağını belirten Feltman, bu konu ile ilgili tüm seçeneklerin masada olduğunu ifade etmiştir.⁴⁶ İsraili General Yossi Baidatz ise silah transferi konusundaki iddiaları bir adım daha ileri taşıyarak Suriye'nin Tel-Aviv'i vurabilecek kapasiteye sahip olan M-600 füzelerini Hizbullah'a verdiğini belirtmiştir.⁴⁷ Bu iddiaları reddeden Suriye ise, bunların İsrail tarafından maksatlı bir şekilde yapıldığını ve bu şekilde İsrail'in bölgede girişebileceği muhtemel bir saldırıya meşruiyet oluşturmaya çalıştığını belirtmiştir.⁴⁸

Suriye'nin Hizbullah'a silah verdiğinin iddia edilmesi nedeniyle ABD-İsrail-Suriye hattında gerginleşen ilişkiler, Suriye'nin Bush döneminde oluşturulan Haydut Devletler listesinden çıkarılmaması, insan hakları konusunda Şam yönetimine uygulanan yaptırımlara devam edilmesi⁴⁹ ve Washington yönetiminin, Suriye'nin Lübnan gibi bölge ülkelerinde istikrarsızlığı kışkırttığı iddia edilmesi⁵⁰ üzerine daha da kötüleşmiştir. Bu çerçevede, Obama 4 Mayıs'ta, Suriye'nin terörist örgütlere yardım ettiğini belirterek Suriye'ye tekrar yaptırım uygulamaya karar vermiştir.⁵¹ Suriye Dışişleri Bakan Vekili Faysal Mikdad bu karar ile ABD'nin artık Suriye gözündeki güvenilirliğini yitirdiğini belirtmiştir.⁵² İran'ın Suriye'ye silah yardımı sağladığının iddia edilmesi⁵³ ve ABD tarafından her fırsatta dile getirilmesine rağmen, Suriye'nin İran ve bölgedeki İslamcı hareketlerle ilişkilerini devam ettirmesi, iki ülke arasında yakınlaşmayı engelleyen diğer unsurlardır.⁵⁴

Bu çerçevede, ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, ABD'nin temel amacının, Suriye'yi İran'dan ve bölgedeki İslamcı akımlardan uzak tutmak olduğunu belirtmiştir. Suriye ise, ABD'nin bu amacı gerçekleştirmek isterken Şam'ın hiçbir problemini çözmediğini ve bu ilişki tarzından herhangi bir çıkar elde edemediğini belirterek 2010 yılında bölgede İran ile birlikte hareket etmeye devam etmiştir.⁵⁵ Ayrıca, başlangıçta umut verici bir gelişme olarak görülen Obama'nın Şam'a büyükelçi ataması kararının Senato tarafından henüz onaylanmaması ve geciktirilmesi⁵⁶ de Şam yönetiminin, ABD'nin bölgedeki ve Suriye üzerindeki samimiyetini sorgulamasına yol açmıştır. Tüm bu yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler 2010 yılında ABD ve Suriye arasındaki ilişkilerin henüz sağlam bir zemine oturmadığını göstermektedir. Buna rağmen Bush dönemine kıyasla ilişkilerin olumlu bir seyir izlediği söylenebilir.⁵⁷

ABD ile ilişkilerin aksine, 2010 yılında Suriye'nin AB ile ilişkilerini geliştirdiğini görmekteyiz. Bu çerçevede, Suriye lideri 5 Temmuz'da iki günlük resmi bir ziyaret amacıyla İspanya'ya gitmiştir. İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero Esad'ı, Madrid'teki Moncloa Sarayında ağırlayarak Suriye lideri ile ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁵⁸ Bunun yanında, Fransa ve Suriye'den üst düzey yetkililer, 2009 yılında oluşturulan Fransa-Suriye İş Konseyi'nin 15 Mayıs'taki ilk yıl kutlamaları için Şam Üniversitesi'nde bir araya gelerek iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerle ilgili durum değerlendirmesi yapmıştır. Konferansta konuşan Fransa Dış Ticaret Bakanı Anne Marie Idrac, Konsey'in Suriye ve Fransa arasında dış ticaretin artmasında önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır.⁵⁹ Bu gelişmeler neticesinde AB, 2013 yılına kadar Suriye'nin kalkınması amacı

ile yürütülen projeleri destekleme kararı almıştır. Bu karar, 4 Ağustos'ta tarihinde taraflar arasında imzalanan Mutabakat Zaptı (MoU) ile resmîyet kazanmıştır. Bu proje ile birlikte AB, üç yıl süre içinde Suriye'ye kültür, ekonomi ve iş gibi alanlarda gelişme sağlanması amacı ile yaklaşık 170 milyon dolar fon sağlayacaktır.⁶⁰

9 Kasım'da Bulgaristan'a resmi bir ziyaret düzenleyen ve Bulgaristan Cumhurbaşkanı Georgy Parvanov ile bir araya gelen Esad, AB ve Suriye arasında imzalanması düşünülen fakat Suriye'nin uzun zamandır ertelediği AB-Suriye İşbirliği Anlaşması ile ilgili görüşmelerde bulunmuştur. Temmuz 2009 tarihinde, böyle bir anlaşmanın Şam'ın ekonomik çıkarlarına aykırı olduğunu düşünen Esad yönetimi, anlaşmayı imzalamaması ve anlaşmanın üzerinde düşünmek için süre istemişti.⁶¹ Bu anlaşma ile ilgili henüz kesin bir netice olmamasına rağmen, Suriye'nin 2010 yılında gerçekleştirdiği reformlar ile ekonomisini uluslararası yatırımcıya açma çabası⁶² ve kapitalist ekonomi ile bütünleşme isteği⁶³ AB tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat Uluslararası İnsan Hakları Örgütü'nün 16 Temmuz'da yayınladığı raporda, Beşar Esad'ın iktidara gelmesinden bugüne, Suriye'de insan hakları, demokrasi ve özgürlük alanlarında neredeyse hiçbir değişiklik yapmadığını belirtmesi⁶⁴ AB ve Suriye arasında gelecekte problem ortaya çıkaracak konulardır.

AB haricinde Fransa'nın Suriye ile ilgili özel bir ilişki geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Türkiye'nin arabuluculuk çabalarının başarısız olması ile Fransa, "Suriye ve İsrail arasında barışın mümkün" olduğunu belirterek⁶⁵ iki ülke arasında arabulucu rol oynayabileceğini vurgulamıştır. Ayrıca, Fransa, Suriye ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirerek Ortadoğu bölgesinde etkili olmaya çalışmaktadır. 1 Şubat'ta Suriye'yi ziyaret eden Suriye-Fransa Parlamentolar-arası Dostluk Grubu Başkanı Senatör Philippe Marini, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Şam ile ikili ilişkileri geliştirme arzusu ile ilgili mektubu Esad'a sunmuştur. İsrail-Filistin, İsrail-Suriye ve Fransa'nın arabuluculuk rolü gibi bölgedeki son gelişmeleri değerlendiren Esad ve Marini, son dönemde iki ülke arasında gelişen siyasi ve ekonomik ilişkileri de görüştüler.⁶⁶ Bu ziyaretten kısa bir süre sonra 19-20 Şubat tarihleri arasında, Fransa Başbakanı Francois Fillon da Suriye'ye önemli bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Fillon, Esad ile samimi ve doğrudan diyalog kurduklarının ve iki tarafın bölgeyi ilgilendiren tüm konularla ilgili birbirlerine düşüncelerini ilettiliklerini belirtmiştir.⁶⁷ Diğer taraftan, Suriye'nin Hizbullah'a silah temin ettiği ile ilgili iddialara Suriye'yi eleştirerek yanıt veren Paris, Suriye'nin Lübnan sınırını koruması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸

Bölge Devletleri ile İlişkiler: Suriye'nin Artan Bölgesel Rolü

Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin ölümüyle sonuçlanan Şubat 2005 yılındaki suikast sonrasında, Birleşmiş Milletler (BM) desteğinde oluşturulan ve bu suikastı soruşturan Uluslararası Mahkeme tarafından açıklanan geçici raporda Suriye, söz konusu suikastta rolü olmakla suçlanmış ve uluslararası toplumda artan baskı üzerine 1976'dan beri bulunduğu Lübnan'ı 2005 yılında terk etmiştir.⁶⁹ Mahkeme tarafından ileri sürülen bu iddialar, 2010 yılına kadar Suriye-Lübnan ve Suriye-Suudi Arabistan ilişkilerinin gelişmesine önemli bir engel olmuştur. Bu durum aynı zamanda, Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri'nin babasının katillerini arayan Uluslararası Mahkeme'nin soruşturmasını desteklemesine ve suikastın arkasında olduğu belirtilen Şam yönetimini suçlamasına yol açmıştır. 2010 yılında girerken bu havanın değişmeye ve Suriye-Lübnan-Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerin gelişmeye başladığı görülmektedir.⁷⁰

Önceleri suikast ile ilgili olarak Suriye'yi suçlayan Refik Hariri'nin oğlu Lübnan Başbakanı Saad Hairi, Aralık 2009 tarihinde Suriye'ye düzenlediği ilk resmi ziyaret ile bu tutumunu yumuşatmaya başlamıştır.⁷¹ Bunun yanı sıra, Esad'ın 24 Mart'ta Lübnan Televizyonu el-Manar TV'ye verdiği demeçte, Suriye'nin kendisini Lübnan politikasının küçük detaylarından uzak tutmaya çalıştığını ve Şam'ın, Beyrut'un iç işlerine karışması durumunda kendi çıkarlarına zarar verdiğini belirtmesi, başta Hariri olmak üzere çoğu Lübnanlı politikacı tarafından desteklenmiştir. Bu olumlu atmosfer İsrail'in, Suriye'yi Hizbullah'a silah temin ettiğini iddia etmesi ile biraz gerilmiştir. Bu nedenle, Hariri planlamış Washington ziyareti öncesinde, 18 Nisan'da Suriye'yi ziyaret ederek Esad ile Şam ve Beyrut arasındaki ikili ilişkileri ve Hizbullah'a Suriye'nin silah verdiği yönündeki Tel-Aviv iddialarını görüşmüştür.⁷²

Hariri'nin üçüncü resmi ziyareti ise 18 Temmuz'da çok olumlu bir atmosferde gerçekleşmiştir. Burada Itri ile ikili görüşmeler yapan Hariri, Şam ile turizm, çift vergilendirme sisteminin önlenmesi, yatırımların korunması ve mahkûmların iadesi alanlarını içeren anlaşmalar imzalamıştır. Bu ziyaret sırasında, iki taraf arasında geçmişte imzalanmış ekonomik, siyasi ve kalkınma alanlarının geliştirilmesini öngören anlaşmaların uygulanması ile ilgili konular da tartışılmıştır. Ziyaret sonrasında ortak demeç veren Esad ve Hariri, iki ülke arasında işbirliği ve iletişimin güçlü olmasının hem Arap-İsrail sorunu hem de bölgedeki diğer önemli siyasi sorunlar için gerekli olduğunu belirtmişlerdir.⁷³ Suriye ve Lübnan arasındaki iliş-

kilerde yaşanan bu ilerlemeler sonrasında, Hariri, 5 Eylül’de, Suriye’yi babasının suikastı ile ilgili gördüğü için hatalı olduğunu belirtmiştir. Hariri, geçmişteki bu suçlamaların politik bir motivasyonla yapıldığını belirterek Şam ile Lübnan’ın derin ilişkilere sahip olduğunu ve uluslararası soruşturmanın yanlış bilgilerle yanıltıldığını vurgulamıştır.⁷⁴

Gelişen ilişkiler neticesinde, Suriye’nin eski müttefiki olan fakat 2005 sonrasında Hariri gibi Esad’ı, Refik Hariri suikastı ile ilişkilendirerek Suriye liderini “vahşi, yalancı ve suçlu” olmakla itham eden Dürzî Lider Velid Canbolat⁷⁵ 31 Mart’ta Suriye’ye gerçekleştirdiği ziyarette Esad’dan geçmişi unutarak iki taraf arasında yeni bir sayfanın açılmasını istemiştir.⁷⁶ Her ne kadar Canbolat, Şam’dan açıkça özür dilemeyeceğini ifade etmiş olsa da⁷⁷ babası Kemal Canbolat’ın ölümünden Suriye’yi sorumlu görmesinin ve Hariri suikastı nedeni ile Esad yönetimine söylediklerinin “uygun” davranışlar olmadığını kabul etmiştir.⁷⁸ Bu gelişmeler neticesinde Suriye’nin Lübnan üzerinde etkisinin eski seviyesine ulaştığı söylenebilir.

Şiilerin temsilcisi Hizbullah, Sünnilerin temsilcisi Hariri ve Dürzî Lider Velid Canbolat ile ilişkilerini olumlu bir seviyeye taşıyan Suriye, Lübnan iç ve dış politika gelişmelerini etkileyen önemli bir aktör olma konumunu tekrar kazanmıştır. Bu rolü neticesinde Suriye, Lübnan’da ortaya çıkan muhtemel bir krizde yapıcı rolü beklenen bir ülke konumuna dönüşmüştür. Fakat Hariri suikastı ile ilgili uluslararası soruşturmanın devam etmesi ve buradan çıkacak bir kararın Hizbullah militanlarını ya da Suriye’yi suçlama ihtimali, ikili ilişkileri zaman zaman olumsuz etkilemektedir.⁷⁹ Bunun yanı sıra, Suriye’nin, Hariri suikastını araştıran BM destekli Lübnan Özel Mahkeme’sini (*Special Tribunal For Lebanon*, STL) yanlış bilgilendirdiği gerekçesi ile 33 uluslararası ve Lübnanlı görevli tutuklayacağını bildirmesi, Suriye-Lübnan arasında kısa süreli bir gerginlik oluşturmuştur. Fakat Suriye bu tutuklama kararının ikili ilişkileri etkilememesi ve Başbakan Hariri’nin ilişkilerin devamı yönündeki iradesinin devam etmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁰

Lübnan’da Sünni kesimin destekçisi olan Suudi Arabistan ve Hizbullah’ı destekleyen Suriye, 7 Haziran 2009’da yapılan parlamento seçimleri sonrasında Lübnan’da ortaya çıkan hükümet krizlerini önlemek amacıyla ortak hareket etmiştir. Ayrıca, 2010 yılı süresince Şam ve Riyad, Hizbullah ve Hariri hükümeti arasında, STL’nin konumu ve açıklamaları nedeni ile ortaya çıkan gerginliği gidermek amacıyla taraflara sürekli bir şekilde itidal çağrısı yapmışlardır.⁸¹ Bu çerçevede Esad, 13 Ocak’ta Riyad’a resmi bir ziyaret düzenlemiş ve burada Suudi Kralı Abdullah ile Arap Birliği’nin oluşturulması, İsrail-Filistin ve Hamas-Filistin Kurtu-

luş Örgütü (FKÖ) diyalogu konularında önemli görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmede, İran'ın aksine, Yemen'deki huzursuzluktan kaynaklanabilecek muhtemel bir tehditte Suudi Arabistan'ın kendini savunma hakkının olduğunu kabul etmiştir.⁸² STL'nin 2010 yılında Hariri suikastı ile ilgili kararını açıklayabileceğini belirtmesi ve Hizbullah militanlarının açıklanacak kararda suçlu olarak görüleceğinin iddia edilmesi, Lübnan'da Hizbullah'ın liderlik ettiği muhalefetteki 8 Mart ve Sünni olan Başbakan Hariri'nin liderlik yaptığı iktidardaki 14 Mart gruplarının birbiriyle çatışmaya girmesine yol açmıştır.⁸³

Bu davayı başından beri reddeden Hizbullah, bunun Lübnan'ın içişleri ile alakalı olduğunu savunmuş ve davayı destekleyen Hariri iktidarını sert bir şekilde eleştirmiştir.⁸⁴ Bu gelişmeler üzerine, Lübnan siyasetinde farklı kesimleri destekleyen Şam ve Riyad, 30 Temmuz'da aynı uçak ile Lübnan'a hareket ederek Hizbullah ve Sünni gruplara itidal çağrısı yapmış ve 2005'te Hariri suikastı sonrası düşülen hataya düşülmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Uzun dönem Lübnan'da farklı kesimleri destekleyen iki ülkenin, Lübnan'ın istikrarı amacı ile şiddet olaylarına karşı ortak bir tutum belirlemesi, bölgesel istikrar açısından çok önemli bir gelişme olmuştur.⁸⁵ Aynı zamanda, 2005 sonrasında Esad'ın ilk Lübnan ziyareti olan bu önemli ziyaret sonrasında, Suriye ve Suudi Arabistan, Lübnan'daki krizin hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla ortak politika belirleyeceklerini ifade etmiştir.⁸⁶ İki ülke ilişkilerinde görülen bu siyasi yakınlaşmanın ekonomik yansımaları da olmuştur. 7 Mart'ta bir araya gelen, Suriye Ulaştırma Bakanı Yarub Bader ile Suudi Kalkınma Fonu Yöneticisi Yusuf el-Bassam, Suriye'deki tren yolu ve fabrika projelerinin desteklenmesi konularını görüşmüştür.⁸⁷

Suriye'nin 2010 içerisinde sadece Lübnan ve Suudi Arabistan ile değil, Irak ile de ilişkilerinin gelişmeye başladığı ve eski düşmanlıkların bir tarafa bırakılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bilindiği gibi Irak, 2009 yılında Suriye'yi, Şam'da bulunan Iraklı Baas muhalifleri kullanarak Irak'a bombalı saldırılar düzenlemekle ve Irak'ta istikrarsızlık oluşturmakla suçlamıştır.⁸⁸ Fakat 24 Eylül'de Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari verdiği demeçte, 2009 yılında Bağdat'ın bombalanması ardından Suriye ve Irak arasında bozulan ilişkilerin düzeltildiğini belirtmiştir. Bu çerçevede, Itri ile telefon görüşmesi yaptığını belirten Zebari, görüşmede Itri'ye, Irak'ın Suriye'ye 2009 olayları sonrası geri çektiği büyükelçisini tekrar göndereceğini bildirdiğini ifade etmiştir.⁸⁹ Bu görüşmeden sonra, Irak'ın Şam büyükelçisi Ala el-Gavadi 10 Ekim'de görevine kaldığı yerden başlamıştır. Bu tarihten üç gün sonra 13 Ekim'de, Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, 7

Mart 2010 tarihinde yapılan seçimlerden sonra hükümeti tekrar kurmak amacıyla Şam'da diplomatik destek aramıştır.⁹⁰

Önceleri İyad Allavi'nin liderliğindeki el-İrakiye Listesi'ni destekleyen Suriye'nin zaman içinde bu tutumunu değiştirdiğini görmekteyiz. Suriye'nin Irak'a ilişkin politika değişikliğinin temelinde, ABD ve İran'ın Maliki'nin tekrar Irak başbakanı olması yönünde uzlaşması vardır. Suriye'de ortaya çıkan yeni koşullarda, Bağdat ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmek karşılığında Maliki'ye olan tepkisini yumuşatmış ve iki ülke arasında ilişkileri geliştirmek amacı ile Maliki ile bazı temaslar gerçekleştirmiştir.⁹¹ Bu çerçevede, 6 Kasım'da Şam'da düzenlenen Irak-Suriye İş Konseyi'nde Irak Ticaret Bakanı Sefa el-Din el-Safi ile bir araya gelen Itri, Suriye'nin, Irak'ın istikrarına katkı sağlamak için hazır ve istekli olduğunu belirtmiştir.⁹² 14 Eylül'de konuşan Irak Hükümet Sözcüsü Ali el-Dabbağ ise, Irak ve Suriye'nin ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde önemli ilerlemeler kaydettiğini belirterek Şam ve Bağdat arasında ortak ekonomik çıkarların ortaya çıktığını vurgulamıştır.⁹³

Suriye ve Irak arasında gelişen ekonomik ve siyasi ilişkileri yanı sıra, Irak'ta belli oranda güç sahibi olan, Irak yönetimine muhalif ya da destekçisi olan kesimlerin de 2010 yılında Şam'ın desteğini alabilmek için Suriye'ye ziyaretler düzenlediği görülmektedir.⁹⁴ Bunlardan en önemlisi ise, Amerikan karşıtı Iraklı dini lider Mukteda el-Sadr ile Allavi arasında 19 Nisan'da Şam'da gerçekleştirilen görüşmedir. Maliki'yi destekleyen Sadr ile 7 Mart seçimlerinden 91 milletvekili çıkararak birinci parti olan Irak İttifakı lideri Allavi'nin görüşmesi Irak siyasetinin yönelimi açısından önem taşımıştır. Bu görüşme sırasında iki taraf geçmişteki düşmanlıkları bir tarafa bırakmış ve Irak'taki hükümet sorununun çözümü amacı ile ortak bir zemin aramıştır.⁹⁵ Suriye'nin Irak'taki tüm guruplar ile diyalog kurmasının da katkısı ile iki ülke Irak'ın ham petrolünün Suriye üzerinden dışarıya ihraç edilmesi konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Irak Hükümet Sözcüsü Dabbağ 18 Eylül'de yaptığı açıklamada, bir günde 1.250 bin varil ham petrol taşıyacak olan boru hattının kurulması amacı ile iki ülke arasında ekonomik, stratejik ve teknik işbirliğinin geliştirilmesi konusunda anlaşıldığını vurgulamıştır.⁹⁶ Ayrıca, 11 Ağustos'ta Irak, kendi bölgesinden geçerek Suriye'ye ulaşacak olan İran doğalgaz boru hattının inşa edilmesine onay vererek⁹⁷ Suriye ile ilişkilerinin daha da gelişmesini sağlamıştır. Bu önemli gelişmelere rağmen, 2003 savaşından sonra Suriye'ye göç eden ve Suriye'nin iddiasına göre 1250 bin kişi olan Irak'lı göçmenlere, Irak devletinin yardımcı olmaması zaman zaman iki ülke ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Bu eleştirilere Bağdat yönetimi,

söz konusu mültecilerin Şam'ın iddia ettiği sayıda olmadığını ve mültecilerin yaşam standartlarının düzeltilmesi için Irak'ın elinden geleni yaptığını belirterek tepki göstermiştir.⁹⁸

Ortadoğu bölgesinin iki önemli müttefik ülkesi olan Suriye ve İran arasında, 2010 yılında bölgedeki gelişmelere ilişkin bazı farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Bu konuların başında Irak meselesi gelmektedir. Suriye, 7 Mart 2010 seçimlerinden sonra Allavi liderliğindeki oluşumun iktidar olmasını desteklerken, İran Maliki liderliğindeki Dava Partisi'nin iktidarda kalmasını istemektedir.⁹⁹ Irak konusunun yanı sıra, Suriye'nin İsrail ile barış görüşmelerine olumlu yaklaşması ve Hizbullah'ın Lübnan siyasetinde oynadığı role bazı zamanlar eleştirel bakması, yaklaşık 40 yıldır müttefik olan Şam ve Tahran arasında önemli farklılıklar olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, 2010 yılında Suriye'nin Lübnan krizlerinin çözümü için Suudi Arabistan ile ortak hareket etmesi, ABD'nin inisiyatif ile başlatılan Filistin-İsrail barış görüşmelerine, İran'ın aksine sessiz kalması, eskiye kıyasla iki ülkenin tüm bölgesel konularda artık birlikte hareket edemeyebileceğini göstermiştir.¹⁰⁰

Suriye'nin son dönemde Türkiye ile ilişkilerini geliştirerek Ankara'yı "stratejik ortak" olarak nitelendirmesi ise, bu niteliğe sadece kendisinin ait olmasını isteyen İran'ı gücendirmiştir. Bu yaşanan gelişmeler bazı kesimlerce, Suriye ve İran arasında uzun yıllar devam eden altın çağın bittiği şeklinde değerlendirmiştir.¹⁰¹ Fakat iki ülke arasında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve bu ziyaretlerde, liderlerin Tahran ve Şam arasındaki stratejik ilişkilere vurgu yapmaları, bir takım politika farklılıklarına rağmen Suriye ve İran arasındaki ilişkilerin önemli düzeyde devam ettiğini göstermiştir. Obama'nın Suriye'ye büyükelçi atamasından birkaç gün sonra, 25 Şubat'ta Şam'a resmi ziyaret düzenleyen İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad, Esad ile yaptığı görüşmeler sırasında ABD ve İsrail'in Arap dünyasından temizlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bu ziyareti sırasında Ahmedinejad, Şam ve Tahran arasında derin ve sürekli bir ilişki biçimi olduğunu belirterek bu ilişki şekline kimsenin engel olamayacağını ifade etmiştir. Tahran'a nükleer enerji konusundaki desteğini yineleyen Esad ise, Batılı devletlerin, Şam'ın İran'dan uzaklaşması gerektiği yönündeki taleplerini eleştirerek Suriye'nin İran'dan uzaklaşmayacağını altını çizmiştir.¹⁰² Clinton'un bu yöndeki çağrılarını hatırlatıldığı zaman ise Esad imalı bir şekilde, "Aslında biz, İran'dan uzaklaşma anlaşması imzalayacaktık. Yanlılıklar oldu ve vizeyi kaldıran anlaşmayı imzaladık" demiştir.¹⁰³ Bu güçlü söylemlerin yanında, Wikileaks belgelerinde, Esad'ın Şam'da görüştüğü ABD'li Senato üyelerine bölgenin en

önemli ülkesinin İran olduğunu belirtmesi, Suriye'nin İran'ın bölgesel rolüne verdiği değeri göstermektedir.¹⁰⁴ 2 Ekim'de Esad, Başkan Vekili Faruk el-Şara ve Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim ile Tahran'a resmi bir ziyaret düzenleyerek önemli destekçisi Ahmedinejad ile bir araya gelmiş ve Lübnan, Irak ve Filistin gibi bölgesel sorunları görüşmüştür.¹⁰⁵

Şam ve Tel-Aviv ise 2010 yılına gergin girmişlerdir. İsrail ile Suriye arasındaki ilişkilerin, Türkiye'nin sorundaki arabulucu rolünün kaybolması ile daha da kötüleştiği söylenebilir. Esad'ın İsrail, Suriye ile barışa yapmazsa kanlı bir savaşla yüzleşebilir şeklindeki sert uyarısından bir gün sonra, 4 Şubat'ta Suriye liderine cevap veren İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, Esad'ın İsrail'i savaş ile tehdit etmemesi gerektiğini belirterek İsrail ve Suriye arasında olacak bir savaşta Esad'ın sadece savaşı değil, iktidarı da kaybedebileceğine dikkat çekmiştir.¹⁰⁶ Suriye ve İsrail arasında ortaya çıkan gerginlik ortamı Şubat ayının ilk haftasında sertleşerek devam etmiştir.¹⁰⁷ İki ülke arasında ortaya çıkan kelime savaşını sonlandırmak isteyen İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu 7 Şubat'ta, İsrail'in tüm komşuları ile barışa istekli olduğunu belirterek bu çerçevede uzun süredir İsrail'in düşmanı olan Suriye ile de barış görüşmelerine açık olduklarını ifade etmiştir.¹⁰⁸

Kelime savaşı krizinin ardından, İsrail'in Suriye'yi Hizbullah'a silah vermekle suçlaması ile bu defa ABD'nin de İsrail-Suriye arasındaki bu yeni krize katılması ile bölgede tekrar bir gerginlik ortamı oluşmuştur.¹⁰⁹ Bu gergin ortamda, Batılı askeri raporlar, İsrail'in Suriye içerisinde Hizbullah'a silah ürettiğini düşündüğü fabrikaları vurabileceğini belirtmiştir. Golan Tepelerinde İsrail'in askeri hareketlilik halinde olduğunu bildiren bu raporlar, İsrail'in macera istemesi durumunda Suriye ile savaşa girebileceğini vurgulamıştır.¹¹⁰ Ayrıca, iki ülke arasında yaşanan ajan krizi, gerilmeye hazır bulunan iki ülke arasındaki ilişkileri daha fazla kötüleştirmiştir.¹¹¹ Bu atmosferde ABD'nin, İsrail'e 20 tane F-35 savaş uçağı satmasını öngören anlaşmanın taraflarca imzalanması ise Suriye'nin tepkisini çekmiştir. Libya'nın Sirte şehrinde düzenlenen Arap Dışişleri Bakanları toplantısında konuşan Muallim, bu anlaşmanın bölgesel istikrar ve barış için tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.¹¹² Yaşanan bu gelişmeler nedeniyle İsrail ve Suriye arasındaki ilişkilerin, tüm barış söylemlerine rağmen 2010 yılında da gergin geçtiği görülmektedir.

2010'da Suriye ve Kuveyt arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin de geliştiğini görmekteyiz. 18 Nisan'da Kuveyt'teki Suriye Büyükelçiliğinde düzenlenen Suriye'nin 64. bağımsızlık yılı kutlamalarında, Kuveyt İletişim ve Ulusal Meclis İşleri Bakanı el-Busayri, İsrail'in Suriye'yi her

zaman tehdit ettiğini ifade ederek İsrail ve Suriye arasındaki savaşta Suriye'ye destek vereceklerini vurgulamıştır.¹¹³ 20 Nisan'da Suriye'ye ziyaret düzenleyen Kuveyt-Suriye Parlamento Dostluk Grubu Başkanı Yusuf el-Zelzele ise iki ülkenin Arap dünyasına ilişkin temel meselelerde ortak politikalara sahip olduklarını belirtmiştir.¹¹⁴ Ayrıca iki ülke arasında petrol konusunda da işbirliği gelişmiştir. 7 Nisan'da Suriye Petrol Bakan Vekili Hasan Zeynep, Kuveyt temelli Noor Mali Yatırım Şirketi'nin Suriye'nin doğu bölgesinde günde 140 bin varil kapasiteli rafineri inşa edeceğini açıklamıştır.¹¹⁵

Bu gelişmeler üzerine, 2009'da %15 artan Kuveyt'ten gelen turist sayısını¹¹⁶ artırmak amacıyla Suriye yönetimi, Kuveytli yetkililere bazı kolaylıklar sağlanacağı sözünü vermiştir. Bu çerçevede, Suriye'deki Kuveyt büyükelçisi Aziz el-Dihani 26 Temmuz'da Başbakan Itri ile hem Suriye-Kuveyt arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunu hem de Suriye'nin Kuveytli turistlere yapacağı kolaylıkları görüşmüştür.¹¹⁷ Ayrıca, Kuveyt Emiri Şeyh Sabah el-Ahmed el-Sabah, 16 Mayıs'ta Suriye'ye resmi bir ziyaret düzenleyerek Şam'da Esad, Itri ve diğer Suriyeli yetkililerle bir araya gelmiştir. Ziyaret süresince iki taraf ekonomik işbirliğini geliştirmek ve aralarındaki iletişimi kuvvetlendirmek için birtakım anlaşmalar imzalamıştır.¹¹⁸ Bu gelişmeler neticesinde Suriye, Kuveyt Emiri el-Sabah'ın Arap birliğini sağlamak ve Suriye ile ilişkileri geliştirmek amacıyla bölgede gerçekleştirdiği temasları desteklediğini açıklamıştır.¹¹⁹

Suriye'nin 2010 yılı içerisinde Ürdün, Mısır, Katar ve Pakistan gibi bölge ülkeleriyle de ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmeye çalıştığını görmekteyiz. 15 Mart 2010'da düzenlenen Suriye-Mısır İş Forumuna katılmak amacıyla Suriye'ye gelen Mısır Tarım ve Sanayi Bakanı Raşit Muhammet Raşit, Mısır ve Suriye'nin ekonomi, yatırım ve ticaret alanlarında ilişkilerini geliştirmesinin iki ülkenin faydasına olacağını altını çizmiştir.¹²⁰ Suriye ve Mısır arasında görülen bu yakınlaşmaya rağmen Şam ile Kahire, İran, Filistin ve İsrail gibi bölgesel konularda farklı politikalar izlemeye devam etmiştir.¹²¹ 6 Eylül'de Ürdün Kralı Abdullah, Esad ile bölgesel görüşmeler yapmak üzere Şam'a gelmiştir. ABD'nin inisiyatifi ile gerçekleştirilen Filistin-İsrail barış görüşmelerinde yer alan Kral Abdullah, bu süreçle ilgili Suriye liderini bilgilendirerek ABD'nin Ortadoğu'da kapsamlı bir barış için çaba gösterdiğini ifade etmiştir. Suriye lideri ise Abdullah ile görüşmesinde, bölgede kapsamlı bir barışın oluşturulmasının kendilerinin de istediği bir şey olduğunu belirterek İsrail'in saldırgan anlayışı ve yerleşim politikalarının barışın önünde gerçek bir engel olduğunu ifade etmiştir.¹²²

Suriye'ye diğer önemli bir ziyaret ise 8-9 Ocak'ta Pakistan Cumhurbaşkanı Asif Ali Zerdari tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ziyarette iki lider, ülkeleri arasındaki işbirliği alanlarının geliştirilmesi ve kuvvetlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zerdari, ülkesinin istikrara kavuşturulması için Şam'dan destek isteyerek Pakistan'da Taliban hareketine karşı devam eden askeri operasyonlarla ilgili mevkidaşına bilgi vermiştir.¹²³ Ayrıca Bölge ülkeleri ile gelişen ilişkilerinin de katkısı ile 27-28 Mart'ta Libya'da gerçekleşen Arap Birliği zirvesinde Suriye, bölgedeki öneminin Arap ülkelerince anlaşılması amacı ile diplomatik çaba göstermiştir.¹²⁴

Uluslararası İzolasyonu Kırma Çabaları: Yeni Bir Dünya Düzeni Söylemi

Suriye 2005 yılında meydana gelen Hariri suikastından sonra yoğunlaşan, Batının kendisini uluslararası toplumdaki izole etme çabalarına 2010 yılında, Latin Amerika devletlerine açılım yaparak, Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelerek ve bölgesinde yapıcı bir tutum benimseyerek cevap vermek istemiştir. Bu anlamda, Esad'ın Haziran sonu ve Temmuz başında Latin Amerika ülkelerine düzenlediği sekiz gün süren ziyaretler önemli bir yer tutmaktadır. Arjantin, Brezilya, Küba ve Venezüella gibi ülkelere Suriye tarihinde ilk kez ziyaret düzenleyen Esad¹²⁵ bu ziyaretlerle Batılı devletlere, Suriye'nin artık küresel alanda önemli bir aktör olduğu mesajını vermiştir.¹²⁶ Latin Amerika gezisine 24 Haziran'da Venezüella Lideri Hugo Chavez ile başlayan Esad, sonrasında 28 Haziran'da Küba Lideri Raul Castro ile bir araya gelmiştir.

Havana'da, Küba lideri ile Ortadoğu halkı ve Komünist ada arasında ilişkilerin geliştirilmesi için görüşmelerde bulunan Esad, Castro ile uluslararası kaçakçılık ve uyuşturucu ticareti ile mücadelede ortak hareket etme kararı almıştır.¹²⁷ Küba ziyaretinden sonra 30 Haziran'da Brezilya'yı ziyaret eden Esad, Devlet Başkanı Lula da Silva ile bir araya gelmiştir. Bu ziyaret sırasında Golan Tepeleri ile ilgili Şam'a olan desteğini yineleyen Silva, Esad ile ikili ilişkileri değerlendirmiştir. Latin Amerika ziyaretlerinin son durağında 2 Temmuz'da Arjantin'e varan Esad, Devlet Başkanı Christina Fernandez de Kirchner ile görüşme yapmıştır. Bu görüşmede, Fernandez de Silva gibi Golan Tepeleri konusunda Suriye'ye destek verirken Esad da Arjantin'in Falkland adaları üzerindeki hakkını tanımıştır.

Ayrıca iki lider, aralarındaki ticaret hacmini artırmak amacı ile bazı anlaşmalar imzalamıştır.¹²⁸ Genel olarak değerlendirildiğinde bu ziyaretlerde önemli anlaşmaların imzalanmadığı görülmektedir. Buna rağmen, bu dört Latin Amerika ülkesi ve Şam arasında imzalanan bazı MoU'lar ve sözlü açıklamalar, Suriye'nin bölge ve uluslararası alandaki prestiji-

ni artırmıştır. Ayrıca, Amerikan hegemonyasının karşısında olan bu dört ülkeyi ziyareti sırasında Esad, Amerikan hegemonyasının sınırlanması gerektiğini vurgulayarak bu ülkelerden destek almıştır. Bunun yanında, bu ülkelerden İsrail'e sert eleştiriler gönderen Esad, Latin Amerika ve Arap ülkelerinin Amerika'dan bağımsız hareket etmesini gerektiğini belirtmiştir. Yen bir dünyanın kurulması gerektiğinin altını çizen Esad, bu dünyanın demokratik, özgür ve barışçı bir şekilde olması gerektiğini belirtmiştir.¹²⁹ Suriye'nin bu bölgeyi ziyaretinden sonra 21 Ekim'de, koyu bir Amerikan karşıtı olduğu bilinen Venezüella lideri Hugo Chavez, ABD emperyalizmini savuşturmak amacı ile düzenlediği uluslararası turunun Ortadoğu ayağında Suriye'yi ziyaret etmiştir.¹³⁰

26-29 Kasım 2010 tarihleri arasında ise Hindistan Devlet Başkanı Pratibha Devisingh Patil Suriye'ye üç günlük ziyaret düzenlemiştir. Suriye'yi, Hindistan'ın enerji gereksinimleri açısından önemli bir ülke olarak tanımlayan Patil, ülkesinin her zaman Golan Tepeleri konusunda Suriye'ye destek verdiğini belirtmiştir. Hindistan'ın Suriye'ye Devlet Başkanlığı seviyesinde düzenlediği ilk ziyaret olması açısından da önemli olan bu ziyaret sırasında liderler, iki ülke arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi amacı ile görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Suriye'nin son dönemde önemli ekonomik açılımlar gerçekleştirdiğini belirten Patil, bunun da katkısı ile Suriye ve Hindistan arasında 540 Milyon dolar olan ticaret hacminin artılabileceğini ifade etmiştir.¹³¹

Bunun yanı sıra Soğuk Savaş süresince sıkı iki müttefik olan Suriye ve Rusya arasındaki ilişkilerin de 2010 yılı içerisinde hızlı bir şekilde gelişmeye başladığını görmekteyiz. 20 Mart'ta Esad'ı ziyaret eden Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, bu görüşmede Lübnan Krizi ve Moskova'da düzenlenmesi planlanan barış konferansı konularını görüştü.¹³² Bu ziyaretten kısa bir süre sonra, 10-11 Mayıs'ta Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev, Suriye'ye Rusya'nın Devlet Başkanı düzeyindeki ilk resmi ziyaretini düzenlemiştir.¹³³ Bu ziyaret sırasında Ortadoğu bölgesi ve Suriye'nin Rusya'nın jeopolitik ve ekonomik çıkarları için çok önemli olduğunu vurgulayan eski Rusya Savunma Bakanı Sergey İvanov, Suriye ile yakın işbirliğinin Rusya'ya önemli ekonomik ve siyasi katkısının olacağını ifade etmiştir.¹³⁴

Bu ziyaret ile ABD ve İsrail baskısı karşısında Rusya'nın desteğini almayı amaçlayan Suriye, Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesini stratejik olarak değerlendirmektedir.¹³⁵ İsrail-Suriye arasında Suriye'nin Hizbullah'a silah verdiği iddiaları nedeniyle gerilen ilişkilerin gölgesinde gerçekleşen ziyarette taraflar İran, iki ülke arasındaki savunma işbirliği ve gelişen ekonomik ilişkileri görüşmüştür.¹³⁶ 2010 yılı içerisinde yoğunlaşan

iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve askeri ilişkiler bazı somut anlaşmalarla sonuçlanmıştır. Bu çerçevede Rusya, İsrail'in tepkisine rağmen, Suriye'ye hava savunma sistemleri, savaş uçakları ve zırhlı araçlar satacağını duyurmuştur.¹³⁷ 16 Mayıs'ta Rusya'nın Suriye'ye silah satımını sert bir şekilde eleştiren Lieberman, Rusya'nın İsrail'e silah satışının bölgesel barışın sağlanmasına katkı yapmayacağını belirtmiştir.¹³⁸

17 Ekim'de Washington ziyareti sırasında Moskova'nın Suriye'ye P-800 Yankhot Deniz Altı Füzeleri satacağını doğrulayan Rusya Savunma Bakanı Anatoly Serdyukov, ABD ve İsrail tarafının bu silahların Hizbullah'a geçeceği şeklindeki iddialarını anlayamadıklarını belirtmiştir.¹³⁹ Bu haber üzerinde, 19 Ekim'de Rusya'nın Suriye'ye denizaltı füzesi satma planlarına engel olmadıklarını açıklayan Netanyahu, bu silahların Hizbullah gibi örgütlerin eline geçmesinden endişe duyduklarını belirtmiştir.¹⁴⁰ Rusya'nın güvenlik alanında Suriye'ye sağladığı katkının yanı sıra iki ülke arasında, Moskova'nın Şam'a iki adet Tupolev tipi yolcu taşıma uçağının satılması ile ilgili görüşmeler de devam etmektedir.¹⁴¹ 10 Mayıs'ta Şam'da düzenlenen Suriye-Rusya İş Konseyi ise iki ülkenin ekonomik alanda da işbirliği imkânlarını artırmıştır. Toplantıda konuşan Rusya Ekonomi ve Ticaret Bakanı Lamia Aasi, Moskova'nın Suriye'nin enerji sektöründe daha aktif bir şekilde yer alması gerektiğini belirtmiştir.¹⁴²

Suriye uluslararası izolasyonu kırma çabaları amacı ile gerçekleştirdiği çabalardan bir diğeri ise, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğini elde etmektir. Dokuz yıl önce Ekim 2001'de DTÖ'ye gözlemci statü elde edebilmek için başvuran Şam, ABD ve İsrail'in Suriye'nin üyeliğine itirazlarını kaldırmasının ardından, 4 Mayıs'ta DTÖ'ye kabul edilmiştir.¹⁴³ Bu olumlu gelişmelere rağmen, 6 Eylül'de yayınlanan Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) raporunda, Suriye'nin Haziran 2008'den beri UAEK müfettişleri ile işbirliği yapmadığı ve bu nedenle gizli bir nükleer reaktör bulunduğu iddia edilen Deyr el-Zor bölgesinde nükleer çalışma yapılıp yapılmadığına dair kesin bir kanaate varılamadığı belirtilmiştir. Bu durum Suriye'yi uluslararası toplumda zor durumda bırakmıştır.¹⁴⁴

Bunun yanı sıra, 12 Kasım'da yayınlanan BM raporunda, Kuzey Kore'nin Suriye'yi de kapsayan bazı ülkelere nükleer silah ve enerji geliştirilebilmeleri amacı ile teknolojik donanım sağladığı iddia edilmiştir.¹⁴⁵ Bu iddialara geçmişte yürüttüğü nükleer çalışmaları UAEK'ya sunarak cevap veren Suriye ise Kuzey Kore yardımı ile gizli nükleer çalışmalar yürüttüğü iddiasını yalanlamıştır.¹⁴⁶ Ayrıca, nükleer silah konusunda asıl araştırılması gereken ülkenin İsrail olduğunu belirten Şam yönetimi, UAEK müfettişlerine şüpheli bölgelerde araştırma izni vermemekte ısrar etmiştir.¹⁴⁷ Bu tartışmalar yoğunlaşmadan önce, 3-28 Mayıs'ta BM'nin

merkezi New York'ta düzenlenen Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Konferansı'nda da bu noktaya dikkat çeken Suriye'nin BM büyükelçisi Beşar el-Caferi, İsrail'in nükleer çalışmalarının uluslararası araştırmaya açılması amacı ile uluslararası topluma çağrıda bulunmuştur.¹⁴⁸

İç Siyaset: Nikap ile Birlikte Yoğunlaşan Tartışmalar

2010 yılında Suriye'de iç siyasette tartışılan en önemli konu, bayanların gözleri dışında vücudunun tüm bölgelerini örten nikap ile ilgili olmuştur. Eğitim Bakanı Ali Sa'ad'ın sessiz bir şekilde, Suriye ilkokullarında çalışan ve nikap kıyafetini kullanan 1200 bayan öğretmeni, hükümet yönetimindeki kurumlara göndermesi bazı kesimlerin tepkisini çekmiştir. Bu uygulamadan iki ay önce 27 Haziran'da bir gazeteye demeç veren Sa'ad, Suriye eğitiminin laik bir temel izlediğini belirtmiş ve başörtüsü kullanan öğretmenlerin bu yapıya zarar verdiğini vurgulamıştır.¹⁴⁹ Bu demeçten bir ay sonra 17 Temmuz 2010 tarihinde Eğitim Bakanı'nın nikap giyen bayanların resmi ve özel üniversitelere kayıt olmasını yasakladığı haber edilmiştir. Bu iki önemli karar ardından, nikap nedeni ile kamuoyunda başlayan tartışmalar 1963'ten beri ülkeyi laik ve milliyetçi bir temelde yöneten Baas Partisi rahatsız etmiştir.¹⁵⁰

Son dönemde kadınların liderlik ettiği dini grupların etkisinin arttığı Suriye'de, laik düşüncedeki çoğu kişi, muhafazakâr oluşumları, toplum üzerinde sallanan bir kılıç gibi görmektedir. Bu yönde endişelerini dile getiren Esad ise Suriye toplumunu laik temelde tutabilmekte zorlandığını belirtmiştir.¹⁵¹ Laik bir yönetime sahip olan fakat dini yaşam üzerinde aşırı baskı kurmayan, hatta rejime destek amacı ile zaman zaman bu yaşamı teşvik eden Baas yönetimi tarafından alınan bu iki karar, muhafazakâr kesimlerin tepkisini çekmiştir. Bu konuyla ilgili sessiz kalmayı tercih eden yönetim ise, nikabın hükümet tarafından tehdit olarak görülmediğini ifade ederek tepkileri yatıştırmayı amaçlamıştır.¹⁵² 2010 yılında iç siyaset ile ilgili diğer önemli bir gelişme, 2005 yılında Suriye rejiminin demokratik bir şekilde değiştirilmesini öngören Şam Deklarasyonunu, yayınladıkları ve destekledikleri için hapishaneye gönderilen yönetim karşıtı laik ve dini muhaliflerin serbest bırakılmasıdır.¹⁵³

Sonuç Yerine

Yukarıda da vurgulandığı gibi 2010 yılı içerisinde Suriye'nin iç ve dış politikasında önemli gelişmeler olmuştur. Bunlardan önemli bir tanesi, Türkiye'nin arabuluculuk rolü ile ilgili yaşanan gelişmelerdir. 31 Mayıs'ta yaşanan Mavi Marmara saldırısında sonra Suriye-Filistin arasında yapıcı bir rol alamayacağı kesinleşen Ankara'nın, bu tarihten itibaren Suriye

ile ilişkileri daha fazla gelişmeye, İsrail ile de kötüleşmeye devam etmiştir. İsrail ile arasındaki sorunların çözüm yoluna koyulabilmesi açısından önemli bir ortağını kaybeden Suriye ise, yaşanan gelişmelerden sonra İsrail'e yönelik nasıl politika oluşturacağını belirlemeye çalışmıştır. Bu çerçevede, bir taraftan ABD ve Fransa'nın Şam ve Tel-Aviv arasında kolaylaştırıcı rol oynamalarına olumlu yaklaşırken, diğer taraftan her fırsatta Türkiye'nin söz konusu sorunda aktif rol almasını talep etmiştir. Bu belirsizlik Suriye ve İsrail arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine yol açmış ve iki ülke arasında zaman zaman savaş ortamı meydana gelmiştir.

İsrail ile arasında yaşanan gelişmelere rağmen iki ülke arasındaki sorunların çözümü için tekrar devreye girebileceğini açıklayan Ankara'nın bu samimi teklifi İsrail tarafından reddedilmiştir. İsrail ile yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra 2010 yılında Suriye'nin dış gelişmelerinde öne çıkan diğer önemli bir konu Lübnan olmuştur. 2005 Hariri suikastından sonra ilk defa Lübnan'ı bu yıl içinde ziyaret eden Esad, Lübnan'da istikrar sağlayıcı bir ülke olarak yer almaya çalışmıştır. Bu çerçevede Suudi Kralı ile Lübnan'a ortak bir ziyaret düzenleyerek tarihi bir adım atmıştır. Ayrıca, Harisi suikastından Esad'ı sorumlu tutan Saad Hariri ve Velid Canbolat da Suriye'ye karşı tutumlarını yumuşatmaya başlamıştır. Her iki lider yıl içinde Suriye'ye resmi ziyaret düzenleyerek Esad'ın diplomatik desteğini almaya çalışmıştır. 2010 yılında Amerikan karşıtı olduğu bilinen Latin Amerika ülkelerin Esad'ın düzenlediği ziyaret ise Suriye'nin uluslararası izolasyonu kırmak amacı ile gerçekleştirdiği önemli bir diplomatik atak olarak değerlendirilebilir.

Bu anlamda diğer gelişme ise, Rusya ve Suriye arasında tekrar canlanan ekonomik ve siyasi ilişkilerdir. Soğuk Savaş'ın sarsılmaz iki müttefik ülkesi, eski günlerdeki gibi bölgesel politikalarda ortak hareket etmeye başlamıştır. Bu çerçevede Rusya, Şam yönetimi ile askeri anlaşmalar imzalayarak ve ekonomik ilişkilerini geliştirerek, hem İsrail hem de ABD'ye mesaj vermiştir. 2010 yılında Suriye'nin ekonomik açılım politikasına devam ettiği görülmektedir. Bu çerçevede gerçekleştirdiği reformlar ile yabancı yatırımı ülkesine çeken Suriye'nin, AB ile ekonomik ilişkilerinin geliştiği söylenebilir. Diğer taraftan, Suriye'nin ekonomik açılım ve kapitalist sistemle bütünleşme yönünde attığı adımlar, ülkedeki otoriter yapıda bir değişiklik meydana getirmemiştir. Ekonomik liberalleşmeye karşın, demokratikleşme ve özgürleşme alanında sınırlı adımlar atılması ve eski yapının sürdürülmeye çalışılması Esad yönetiminin uluslararası ve iç siyasi ortamda sert bir şekilde eleştirilmesine yol açmıştır.¹⁵⁴

Kronoloji

- **16 Şubat:** ABD Başkanı Barak Obama Washington'un önemli diplomatlarından Robert Ford'u Şam'a yeni büyükelçi olarak atayacağını açıklamıştır.
- **20 Şubat:** ABD, kendi vatandaşlarının Suriye'ye turistik amaçlarla gitmesinin önünden bir engel olmadığını ifade etmiştir.
- **31 Mart 2005:** yılından sonra Suriye'ye muhalif tutumu ile tanınan Lübnanlı Dürzî Lider Velit Canbolat Suriye ile ilişkilerin gelişmesi amacı ile bu ülkeye resmi ziyaret düzenlemiştir.
- **4 Mayıs:** ABD Başkanı Barak Obama Suriye'nin terörist örgütlere yardım ettiğini belirterek Suriye'ye tekrar yaptırım uygulama kararı vermiştir.
- **7 Mayıs:** Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Ankara'ya resmi ziyaret düzenleyerek Türkiye'nin Suriye-İsrail arasında yürüttüğü arabuluculuk rolünden memnun kaldığını belirtmiştir.
- **10-11 Mayıs:** Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev, Suriye'ye Rusya'nın Devlet Başkanı düzeyindeki ilk resmi ziyaretini düzenlemiş ve Şam'ın Rusya'nın bölgesel ve küresel çıkarları için önemli olduğunu belirtmiştir.
- **10 Haziran:** ABD'li Demokrat Senator Arlen Spekter Suriye'ye bir ziyaret düzenleyerek iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin bölgesel istikrar açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.
- **24 Haziran-4 Temmuz:** Bu tarihler arasında Arjantin, Brezilya, Küba ve Venezüella gibi ülkelere Suriye tarihinde ilk kez ziyaret düzenleyen Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, burada yaptığı görüşmelerde bu ülkeler ile ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesini amaçlamıştır.
- **5 Temmuz:** Suriye lideri AB ile ilişkilerin geliştirilmesi amacı ile İspanya'ya iki günlük resmi ziyaret düzenlemiştir.
- **17 Temmuz:** Eğitim Bakanı Ali Sa'ad'ın, Niqab giyen bayanların resmi ve özel üniversitelere kayıt olmasını yasakladığı haber edilmiş ve böylelikle Suriye'nin laik yapısı ile ilgili tartışmalar başlamıştır.
- **30 Temmuz:** Suriye Lideri Beşar Esad ve Suudi Arabistan Lideri Abdullah Bin Abdülaziz el-Suud ile aynı uçakta Lübnan'daki hükümet krizini çözmek amacı ile Beyrut'a gitmiştir.

- **11 Ekim:** Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad gazetecilere verdiği demeçte Türkiye'ye PKK konusundaki desteğini yinelemiş ve Türkiye'nin adım atması durumunda 1500 PKK'lıyı kabul edebileceklerini belirtmiştir.
- **20-21 Aralık:** Suriye ve Türkiye arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSİK)'nin ikincisi iki taraftan 13'er bakanın katılımı ile Ankara'da gerçekleşmiştir.

Dipnotlar

- 1 Claire Duffett, "Omer Onhon Turkish Ambassador to Syria", *Syria Today*, Aralık 2010.
- 2 Meliha Benli Altunışık, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power in the Middle East", *Insight Turkey*, 2008, c. 10, n. 2, ss. 41-54.
- 3 "Turkey pushes to restart Syrian-Israeli indirect Peace Talks", *Syria Today*, Nisan 2010.
- 4 "Turkey pushes to restart Syrian-Israeli indirect Peace Talks", *Syria Today*, Nisan 2010.
- 5 "Syrian President in Turkey for Talks on Israel", *Asharq Alawsat*, 08.05.2010.
- 6 Soli Özel, "Türkiye'den daha iyi bir Arabulucu Olamaz", *Habertürk*, 17.07.2010; "Assad reaffirms Turkey's Role As Mediator", *Yediot Ahronot*, 17.07.2010.
- 7 "Turkey pushes to restart Syrian-Israeli Indirect Peace Talks", *Syria Today*, Nisan 2010.
- 8 Taha Özhan, "Turkey, Israel and the USA in the Wake of the Flotilla Crisis", *Insight Turkey*, c. 12, n. 3, 2010, s. 8.
- 9 "Protests staged against Israeli Attack on Freedom Flotilla", *Syria Today*, Haziran 2010.
- 10 "Turkey and Syria aim to change Region's Destiny", *Today's Zaman*, 22.12.2010; "Israeli raid raises Middle East war risk, Syria says", *Alwatan Daily*, 18.06.2010.
- 11 "Syria accuses Israel of Hindering Peace Process", *Jordan Times*, 12.10.2010.
- 12 "Syria welcomes US Push for Peace Talks with Israel, says report", *Hurriyet Daily News*, 19.09.2010.
- 13 "Sarkozy'den Esad'a ilişkileri Geliştirelim Mektubu", *Zaman*, 02.02.2010: Dalia Haidar, "A Difficult Balance", *Syrian Today*, Nisan 2010.
- 14 "Zirve Öncesi Türkiye Telkini", *Milliyet*, 31.07.2010.
- 15 "President Assad makes Two-Day Visit to Turkey", *Syria Today*, Haziran 2010; "Turkey says Syria, Qatar back Iran Plan", *Asharq Alawsat*, 10.05.2010.
- 16 Ayşe Karabat, "Syria might Grant Conditional Amnesty to PKK Members", *Today's Zaman*, 13.10.2010.
- 17 "Teröre Ortak Çözüm Arıyoruz", *Milliyet*, 12.10.2010
- 18 "Turkey, Syria cement Security Cooperation, Iraq's Stability", *Today's Zaman*, 12.10.2010.
- 19 "Syrian President meets Deputy Chief of Turkish General Staff", *Today's Zaman*, 29.12.2010.
- 20 "Exports to Turkey fall by half", *Syria Today*, Nisan 2010; Veriler için bakınız; "Ülkelere Göre Dış Ticaret", <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.04.2011.
- 21 "Türkiye'nin Hayali Ortadoğu Birliği", *Milliyet*, 16.03.2010.
- 22 Hasan Ay, "Üçlü Zirveden İstikrar Mesajı", *Sabah*, 10.05.2010; "Türkiye'nin Hayali 'Ortadoğu Birliği'", *Milliyet*, 16.03.2010.
- 23 "Turkey and Syria aim to change Region's Destiny", *Today's Zaman*, 22.12.2010.
- 24 "Turkey, Syria renew Diplomatic Pledges", *Hurriyet Daily News*, 21.12.2010.
- 25 "Erdoğan: "YDSİK, İki Ülke Arasında Sağlam Bir Yapı Kurmayı Başardı... Esad'ın Vizyonu İlişkilerin Hızla Gelişmesine Katkı Sağladı", *BYEGM*, 20.12.2010.
- 26 "YDSİK'nin 2. Toplantısı Bitiminde Suriye ve Türkiye Arasında 11 Anlaşma 7 Ortak

- Projeye imza Atıldı", *SANA*, 22.12.2010, <http://www.sana.sy/tur>.
- 27 "Turkey, Syria renew Diplomatic Pledges", *Hurriyet Daily News*, 21.12.2010.
- 28 Fulya Özerkan, "Turkey's Border with Syria falls to Trade invasion", *Hurriyet Daily News*, 29.12.2010.
- 29 "Anadolu Jet launches First Ankara-Damascus Direct Route Syria", *Syria Today*, Mart 2010.
- 30 "Turkey's Isbank to enter Syrian Market", *Syrian Today*, Mart 2010.
- 31 "Türkiye Suriye'yi Yedi Koldan Fethedecek", *Taraf*, 05.10.2010.
- 32 "Syria and Turkey form Renewable Energy Company", *Syria Today*, 2010 Mayıs.
- 33 Bassel Oudat, "Turkey muddies the Water", *Al-Ahram Weekly*, 10-16 Haziran 2010; "Partin the Waters", *Syria Today*, Şubat 2010.
- 34 Çağrı Erhan, "Suriye sadece Komşumuz Değil", *Türkiye*, 20.05.2010.
- 35 Dalia Haidar, "Another Two Years", *Syria Today*, Kasım 2010.
- 36 Fay Ferguson, Dalia Haider ve Saana-Maria Jokinen, "One Year", *Syria Today*, Şubat 2010.
- 37 Bassel Oudat, "Leap of Faith", *Al-Ahram Weekly*, 18-24.03.2010.
- 38 Saad Jarous, "Syria Wants Damascus to Back Direct PA-Israeli Talks", *Asharq Alawsat*, 13.07.2010.
- 39 "New US Ambassador to Syria announced as top American Diplomat touches down in Damscus", *Syria Today*, Mart 2010.
- 40 "US State Department lifts travel warning for Syria", *Alwatan Daily*, 21.02.2010.
- 41 "Syria warns of Reciprocal Action over New US Security Measures", *Syria Today*, Şubat 2010; "Mandatory Screening for Syrian Travellers to the US dropped", *Syria Today*, Mayıs 2010.
- 42 Bassel Oudat, "A Defining Silence", *Al-Ahram Weekly*, 16-22 Eylül 2010.
- 43 Saad Jarous, "Damascus Welcomes U.S. Diplomatic Efforts", *Asharq Alawsat*, 20.09.2010.
- 44 Kim Ghattas, "US concerned about Syrian Intentions over Hezbollah", *BBC News*, 15.04.2010.
- 45 "US summons Syrian Envoy over Hezbollah", *BBC News*, 20.04.2010.
- 46 "US warns over Scuds-to-Hezbollah Claim", *BBC News*, 22.04.2010.
- 47 "Syria Handles Scud Row with Eye on US", *Asharq Alawsat*, 14.05.2010.
- 48 "Syria Denies Scud Missile Allegations as US debates Ambassadorial Appointment", *Syria Today*, Mayıs 2010.
- 49 John Dagge, "Sanctioning Syria", *Syria Today*, Haziran 2010; Bassel Oudat, "Keeping Cool", *Al-Ahram Weekly*, 13-19 Mayıs 2010.
- 50 "US accuses Syria, Iran over Lebanon Tensions", *Asharq Alawsat*, 29.10.2010.
- 51 "Barack Obam renews US-Syria Sanctions", *BBC News*, 4 Mayıs 2010.
- 52 "Syria Slams US Renewal of Sanctions on Damascus", *Asharq Alawsat*, 05.05.2010.
- 53 "Iran arms Syria with Radar, US Report says", *BBC News*, 01.07.2010.
- 54 "Syrias Assad rebuffs Washington by Courting Iran", *Asharq Alawsat*, 02.10.2010.
- 55 Muhammad Diyab, "Clinton and the Psche of the Syrian Leadership", *Asharq Alawsat*, 01.03.2010; Tariq Alhomayed, "Syria and America: The End Honeymoon Period", *Asharq Alawsat*, 06.11.2011.

- 56 Bassel Oudat, "Back on the Rocks", *Al-Ahram Weekly*, 4-10 Kasım 2010.
- 57 "Despite Overtures Relations between Damascus and Washington remain Chilly", *Syria Today*, Aralık 2010.
- 58 "Syrian Leader visits Spain", *Al-Watan Daily*, 06.07.2010.
- 59 "Syrian-French Business Council Marks First Anniversary", *Syria Today*, Haziran 2010.
- 60 "EU increases Fundin to Syria by 32 Percent under National Indicative Programme", *Syria Today*, Ekim/Kasım 2010.
- 61 "President's EU visit prompts Agreement Talks", *Syria Today*, Aralık 2010; "Syria Ready to restart Association Agreement Negotiations with EU", *Syria Today*, April 2010.
- 62 "Syria opens Banking Sector to Foreign Firms, increases Capital Requirements", *Syria Today*, Şubat 2010.
- 63 Remco Anderson, "Pumping Private Investment", *Syria Today*, Nisan 2010.
- 64 "Rights Groups says 'No Freedom, No Rights', in Syria, *Alwatan Daily*, 17.07.2010.
- 65 "Sarkozy says Syrian Israeli peace 'possible'", *Alwatan Daily*, 28.08.2010.
- 66 "Sarkozy'den Esad'a İlişkileri Geliştirelim Mektubu", *Zaman*, 02.02.2010
- 67 "French PM meets with President Assad in Damascus", *Syria Today*, Mart 2010.
- 68 "France tells Syria to toughen Border Security", *Alwatan Daily*, 03.05.2010.
- 69 "UN-Backed Tribunal says It is close to identifying Hariri Suicide Bomber", *Syria Today*, Nisan 2010; Jim Muir, "Bashar Al-Assad's Tightening Grip on Syria", *BBC News*, 17.07.2010.
- 70 Lucy Fielder, "Hariri absolves Syria", *Al-Ahram Weekly*, 16-22 Eylül 2010.
- 71 Omayma Abdel-Latif, "New Bottles, Old Wine", *Al-Ahram Weekly*, 1-7 Nisan 2010; Dalia Haidar ve Claire Duffett, "In the Middle of the Middle East", *Syria Today*, Aralık 2010.
- 72 Omayma Abdel-Latif, "New Bottles, Old Wine", *Al-Ahram Weekly*, 1-7 Nisan 2010; "Hariri visits Syria amid spat with US, Israel", *The Jordan Times*, 19.05.2010.
- 73 "Syria-Lebanon Rapprochement with Third Damascus Meeting", *Syria Today*, Ağustos 2010.
- 74 "Lebanon PM Haririri withdraws Accusation against Syria", *BBC News*, 06.09.2010.
- 75 "Druze Leader Walid Jumblatt reconciles with Syria", *BBC News*, 31.03.2010.
- 76 Bassel Oudat, "For Country or Sect?", *Al-Ahram Weekly*, 8-14 Nisan 2010.
- 77 "Walid Abu Murshid ve Sawsan Al Atbah, "Jumblatt to Asharq: I will not apologize to Syria Publicly", *Asharq Alawsat*, 01.02.2010.
- 78 Bassel Oudat, "For Country or Sect?", *Al-Ahram Weekly*, 8-14 Nisan 2010.
- 79 Bassel Oudat, "Syria's Demanding Agenda", *Al-Ahram Weekly*, 15-21 Nisan 2010; Tariq Alhomayed, "Are Syrian-Lebanese Relations Okay", *Asharq Al-Awsat*, 21.10.2010.
- 80 "Rafik Hariri Inquiry: Syria issues 33 Arrest Warrants", *BBC News*, 4 Ekim 2010.
- 81 Bassel Oudat, "Visits under the Microscope", *Al-Ahram Weekly*, 5-11 Ağustos 2010.
- 82 "Assad and Saudi King renew Push for Palestinian Unity", *Syria Today*, Şubat 2010; Bassel Oudat, "Testing the Waters", *Al-Ahram Weekly*, 21-27.01.2010.
- 83 "Saudi Arabia, Syria step up bid to end Lebanon crisis", *Alwatan Daily*, 28.12.2010; "Hezbollah's Nasrallah urges Hariri Tribunal Boycott", *BBC News*, 28.10.2010.

- 84 "Saudi-Syrian efforts to achieve breakthrough", *Alwatan Daily*, 30.10.2010.
- 85 Jim Muir, "Historic Saudi-Syrian Beirut Visit shows Arab Concern", *BBC News*, 30.07.2010; "Syrian and Saudi Leaders call for Calm on Beirut Visit", *BBC News*, 30.07.2010; "Zirve Öncesi Türkiye Telkini", *Milliyet*, 31.07.2010.
- 86 "Syrian and Saudi Leaders pledge Support for Lebanon", *BBC News*, 30.07.2010;
- 87 "Saudi Arabia, Syria discuss investment projects", *Alwatan Daily*, 08.03.2010.
- 88 Janbulat Shikay, "Iraq and Syria make Amends", *Syria Today*, Aralık 2010.
- 89 "Iraq, Syria to restore full diplomatic ties", *Alwatan Daily*, 26.09.2010.
- 90 "Iraq PM visits Syria in Bid to stay in Power", *Asharq Alawsat*, 13.10.2010.
- 91 Bassel Oudat, "A Change of Heart in Damascus", *Al-Ahram Weekly*, 23-29 Aralık 2010.
- 92 "Otri says Syria is Ready to contribute to Iraq's Reconstruction", *Syria Today*, Aralık 2010.
- 93 Rahmat Al-Salaam, "Relations with Syria Continue to Improve- Iraqi Official", *Asharq Alawsat*, 15.09.2010.
- 94 Bassel Oudat, "Out of Shadows", *Al-Ahram Weekly*, 6-12 Mayıs 2010.
- 95 "Iraqi cleric Sadr visits Syria from exile in Iran", *Alwatan Daily*, 19.07.2010; "Iraqi Cleric Meets with PM Candidate in Syria", *Asharq Alawsat*, 20.07.2010.
- 96 "Baghdad to transport Crude Oil through Syria", *Alwatan Daily*, 19.09.2010.
- 97 "Irak to allow Gas Pipeline to Syria", *Syria Today*, Eylül/Ekim 2010
- 98 "Mikdad accuses Iraq of Failing to do Enough to assist Refugees", *Syria Today*, Şubat 2010; Bassel Oudat, "Poor Prognosis for Iraq's Elections", *Al-Ahram Weekly*, 25 Şubat-03 Mart 2010
- 99 Bassel Oudat, "Hammering out Differences", *Al-Ahram Weekly*, 15-25.08.2010; "US diplomat in Syria in scramble to save Middle East peace talks", *Al-Watan Daily*, 07.10.2010.
- 100 Bassel Oudat, "A Deafening Silence", *Al-Ahram Weekly*, 16-22 Eylül 2010.
- 101 Bassel Oudat, "End of the Affair", *Al-Ahram Weekly*, 18-24 February 2010.
- 102 "Mahmoud Ahmadinejad insists ties with Syria are 'deep'", *BBC News*, 25.02.2010.
- 103 "Tahran ve Şam Direnişi Görüştü", *Milliyet*, 26.02.2010.
- 104 "Suriye Devlet Başkanı Esad Demiş ki: Bölgenin En Önemli Ülkesi İran, Türkiye İkinci", *Radikal*, 30.11.2010.
- 105 "Syrian president in Iran to discuss 'Iraq and Palestine'", *Alwatan Daily*, 03.10.2010; Syria's Assad to visit Iran this weekend, *Al-Watan Daily*, 02.10.2010.
- 106 "Assad to fall if Syria goes to war, says Israel", *Alwatan Daily*, 05.02.2010; "Netanyahu delivers peace message to Syrian president", *Alwatan Daily*, 15.09.2010.
- 107 Bassel Oudat, "Blank Shots", *Al-Ahram Weekly*, 11-17 Şubat 2010.
- 108 "Israel open to peace talks with Syria, Netanyahu says", *Alwatan Daily*, 08.02.2010.
- 109 "Hillary Clinton warns Syria and Iran: US Commitment to Israel is Unshakable", *Guardian*, 30.04.2010; Clinton warns against Syria-Hezbollah Arms Smuggling", *Haaretz*, 12.11.2010.
- 110 "Israel plans to attack Hezbollah sites in Syria", *Alwatan Daily*, 30.08.2010.
- 111 "Israel Charges three with Spying for Syria", *Asharq Alawsat*, 05.08.2010.
- 112 "Israel-US fighter jet deal threatens Middle East, says Syria", *Alwatan Daily*, 10.10.2010.
- 113 "We will stand against any attack on Syria: Al-Busairi", *Alwatan Daily*, 19.04.2010.

- 114 "Kuwait, Syria in agreement over main Arab issues: MPs", *Alwatan Daily*, 22.04.2010.
- 115 "Noor investments in Syria remain active", *Al-Watan Daily*, 08.04.2010.
- 116 "Kuwaiti tourists in Syria increased 15 percent in 2009", *Alwatan Daily*, 11 Mayıs 2010.
- 117 "Syrian PM pledges to facilitate movement of Kuwaiti tourists", *Alwatan Daily*, 27 Temmuz 2010.
- 118 "Syria-Kuwait ties grow as bilateral agreements signed", *Alwatan Daily*, 17.05.2010.
- 119 "Syrian official hails Amir's efforts in uniting Arabs", *Alwatan Daily*, 14.05.2010.
- 120 "Syria, Egypt to enhance economic relations", *Alwatan Daily*, 15.03.2010.
- 121 Marwan Kabalan, "Repairing Rift", *Syria Today*, Eylül-Ekim 2010.
- 122 "Jordan king briefs Syria's Assad on peace talks", *Alwatan Daily*, 08.09.2010.
- 123 "Pakistan's President Zardari visits Damascus", *Syria Today*, Şubat 2010.
- 124 Bassel Oudat, "Syria's Summit Ambitions", *Al-Ahram Weekly*, 25-31.03.2010.
- 125 "President Assad tours Latin America", *Syrian Today*, Ağustos 2010.
- 126 "Argentina, Syria trade support on Falklands, Golan Heights", *Alwatan Daily*, 04.07.2010.
- 127 "Cuba's Castro meets with Syrian President Assad", *Alwatan Daily*, 30.06.2010.
- 128 "Argentina, Syria trade support on Falklands, Golan Heights", *Alwatan Daily*, 04.07.2010.
- 129 Bassel Oudat, "Bridge Across the Ocean", *Al-Ahram Weekly*, 8-14.07.2010.
- 130 "Chavez visits Syria on tour to counter US sway", *Al-Watan Daily*, 22.10.2010.
- 131 "Indian president arrives in Syria after ending UAE visit", *Alwatan Daily*, 28.11.2010.
- 132 "Syria's Assad meets Russian FM", *Alwatan Daily*, 21.03.2010.
- 133 "Russian President calls for Release of Gilad Shalit", *BBC News*, 11.05.2010.
- 134 "Russian, Syrian presidents hold talks in Damascus", *Alwatan Daily*, 12.05.2010.
- 135 Marwan Kabalan, "Old Ties Revived", *Syria Today*, Haziran 2010.
- 136 "Russian, Syrian Presidents Hold Talks in Damascus", *Asharq Alawsat*, 11.05.2010.
- 137 "Russia to sell jets, air defense systems to Syria", *Alwatan Daily*, 16.05.2010.
- 138 "Russia arms sales to Syria 'don't help peace', says Israel", *Alwatan Daily*, 17.05.2010.
- 139 "Russia to supply Syria with cruise missiles", *Alwatan Daily*, 18.09.2010.
- 140 "Israel failed in bid to block Russian arms deal with Syria", *Alwatan Daily*, 21.09.2010.
- 141 "Russia 'in talks to sell passenger planes to Syria'", *Alwatan Daily*, 28.09.2010.
- 142 "Syrian-Russian Business Council highlights Trade and Investment Opportunities", *Syrian Today*, Haziran 2010.
- 143 "Syria wins WTO Observer Status", *Syria Today*, Haziran 2010.
- 144 "Syria still stonewalling in nuclear probe, IAEA says", *Alwatan Daily*, 08.09.2010.
- 145 "North Korea giving nuclear equipment to Iran, Syria, Myanmar, says UN", *Alwatan Daily*, 14.11.2010.
- 146 "Syria conducted nuclear experiments, IAEA document shows", *Alwatan Daily*, 02.06.2010.
- 147 "Under IAEA pressure, Syria and Iran point to Israel", *Alwatan Daily*, 18.09.2010.

- 148 "Syria calls for Nuclear-Free Middle East at NPT Conference", *Syria Today*, Haziran 2010.
- 149 Obaida Hamad, "No Place for teh Nigab", *Syria Today*, Ağustos 2010.
- 150 "Syria bans Face Veils at Universities", *BBC News*, 19.07.2010.
- 151 Obaida Hamad, "No Place for the Nigab", *Syria Today*, Ağustos 2010.
- 152 Bassel Oudat, "Closing Pandora's Box?", *Al-Ahram Weekly*, 12-18.08.2010.
- 153 "Religious and Secular Opposition Leaders released", *Syria Today*, Temmuz 2010.
- 154 "Reforms transform Syrian economy, but not politics", *Alwatan Daily*, 27.05.2010.